

SIMON EIKELBERG

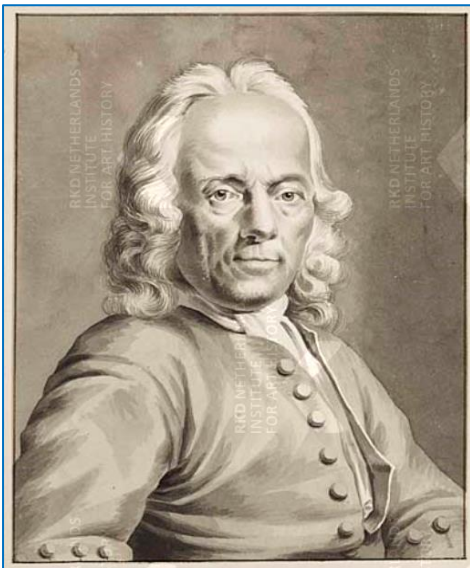
AANTEKENINGEN SCHILDERKUNST

♦ Delen IV en V ♦

Transcriptie van Inv.nr. 393 en Inv.nr. 394 uit de Collectie Aanwinsten
door de RAA-Transcriptiewerkgroep 2018

INLEIDING / VERANTWOORDING

Hoewel deze laatste twee delen van Simon Eikelenbergs aantekeningen over de schilderkunst aparte inventarisnummers hebben, kunnen ze het beste samen behandeld worden.

Simon Eikelenberg (1663-1738)

*Tekening: anon., naar C. Pronk
Collectie: RDK*

Deel IV is enigszins gestructureerd: nette lijsten, uitgewerkte stukken tekst en als bijlagen enkele tekeningen. Deel V daarentegen is ongeordend: op een paar losse fragmenten na bestaat het uit bijlagen, vooral tekeningen en schetsen, in willekeurige volgorde. Het lijkt een verzamelvat voor alles wat elders geen plek heeft kunnen vinden. Dat is misschien niet eens zo verwonderlijk - wij zijn immers aan het einde gekomen van deze serie aantekeningen die in de loop der jaren door vele handen zijn gegaan.

Wanneer de bijlagen uit de beide delen IV en V bij elkaar worden gebracht blijken ze een (bijna) aaneengesloten reeks te vormen. Inhoudelijk zijn het echter geen bijlagen in traditionele zin; er is geen duidelijk verband met specifieke hoofdteksten in deze of eerdere delen. Dit gebrek aan context maakt het vaak moeilijk om ze te duiden¹ als men niet in de materie thuis is of de inhoud van de overige aantekeningen niet kent. Desondanks geven vooral de tekeningen inzicht in Eikelenbergs interesses.

Toelichting op de transcriptie

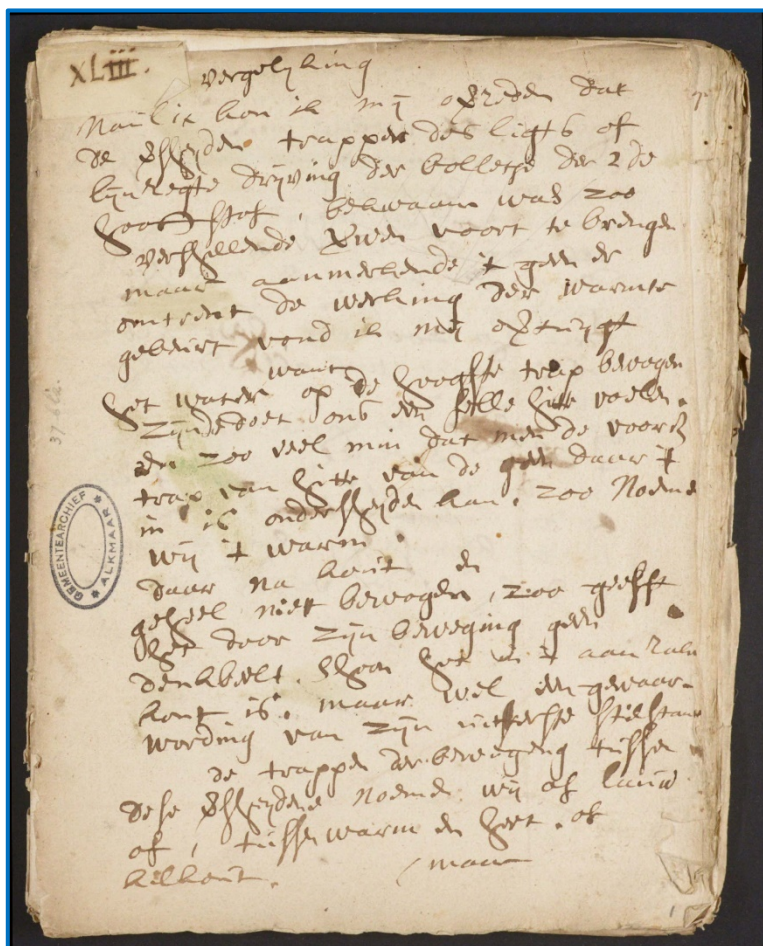
- Tekst waarvan niet zeker is of de transcriptie juist is, wordt in **rood** weergegeven;
- in het handschrift doorgehaalde tekst - al dan niet leesbaar - is doorgestreept (bijv. *geest* of ~~xxx~~);
- in tegenstelling tot eerdere delen hebben de meeste bladzijden met tekst in deze delen geen door Eikelenberg geschreven 'hoofdnummer' maar slechts een door het Archief toegekend 'nieuw nummer' tussen haakjes, bijv. [10nn]; de bladzijden van de bijlagen zijn niet genummerd en worden met hun scannummers aangeduid.

De annotaties in deze transcriptie zijn van mijn hand; de gebruikelijke voorbehouden zijn daarop van toepassing.

Barbara Jensen, juni 2020

¹ De onduidelijke samenhang van de bijlagen is misschien ook de reden waarom deze op twee manieren zijn genummerd. Één systeem maakt gebruik van Romeinse cijfers en lijkt eerder te zijn aangebracht dan het tweede, dat met Arabische cijfers is gedaan. Het 'Romeinse' systeem vormt een bijna aaneengesloten reeks; het 'Arabische' niet. De beide systemen komen niet met elkaar overeen noch met de fysieke volgorde van de bladzijden in het handschrift. Een overzicht van hoe alles tot elkaar verhoudt staat op het een na laatste blad van deze transcriptie.

Simon Eikelenberg: Aantekeningen Schilderkunst (Deel IV)

Collectie Aanwinsten 1412-1984, inventarisnummer 393
Aantekeningen betreffende schilderen
Transcriptiewerkgroep Regionaal Archief Alkmaar 2018

[1nn]

XLIII²

Vergelijking

Naulix kon ik mij overreden dat
de verscheyden trappen des ligts of
lijnregte drijving der bolletjes der 2de
hoofstof bekwaam was zoo
verschillende verwen³ voort te brengen,
maer aenmerkende 'tgeen er
omtrent de werking der warmte
gebeurt, vond ik mij overtuigt,
want
het water op de hoogste trap bewogen
zijnde doet ons een felle hitte voelen
en zoo veel min dat men de voorsz.
trap van hitte van degeen daar 't

² Dit fragment met Romeins getal is waarschijnlijk een (ouder) kenmerk van het omslag

³ In deze aantekeningen dient men voor de zelfstandige naamwoorden *verf* en *verwen* niet de moderne betekenis maar respectievelijk *kleur* en *kleuren* te verstaan; voor een kleurstof of kleurmiddel wordt het woord *verfsel* gebruikt.

in is onderschyden kan, zoo noemen
wij 't *warm*.

Daarna *kout* en
geheel niet bewogen. Zoo geeft
het door zijn beweging geen
denkbeeld, schoon het in 't aenraken
kout is, maar wel een gewaar-
wording van zijn uiterste stilstant.

De trappen der beweging tussen
dese verscheidene noemen wij of *lauw*
of *tussen warm en heet* of
kilkout.

[2nn]

Maar de voornaamst trappen
zijn eygentlyk *kout*, *warm* en
heet, als welke men duydelyk
van malkander kan onderschyden.
Wat het *lauw* aengaet, men
kan zoowel zeggen dat het *kout*
als dat het *warm* is, maar
dewijl⁴ het *warm* een onderscheydener
gevoel geeft, niet zoowel zeggen
dat het zoowel *heet* als *kout*
is, maar wel alleen dat het
warm is.

Bij de hitte kan men
't ~~ligt~~ geel vergelijken,
bij de warmte 't ~~geel~~ 't root,
bij de ~~lauwte~~ 't ~~root~~ kou 't blau,
bij de bevrozenheijt het zwart
bij de hitte des vuurs het ligt.

[3nn]

Hoe de lichamen die niet doorschijnig zijn
de stralen doen weerstuiten

~~Hoe de stralen zig kunnen kruysen~~
~~Dat zulx in regte hoeken gesch...~~
Wat een ~~regte hoek~~ is

Hoe dat de stralen zig kunnen kruysen.

Wat witte verf is, namelijk glans.

Dat dezelve in meest alle lichamen kan
zijn, behalven in 't fluweel.
Datter lighamen zijn die dese bolletjes een

⁴ dewijl (of wijl) = omdat

weijnig van hun snelle draij om haar
~~midden~~ assen benemen en dat wij deze
geel noemen.

Wat root is

Wat blau is

[4nn]

Bepaling der verwen
Datter lichamen zijn die de stralen bijna geheel
kunnen smoren of geen stralen doen keren die ligt verweken
en dat wij die *swart* noemen.

Dat het fluweel van deze is.

Dat derhalven 't swart geen verf is.

Dat deze verwen zoo zuiver en eenvoudig zijn,
dat men van hen niet kan zeggen dat se
uit andere zijn te zamengeset.

Dat men hen dus door middel der driekant
glasen⁵ kan zien maar dat se zelden
in enige lichamen worden gevonden.

Dat de aartse lichamen min van verf zijn en
hoeveel dan de egtege natuurlyke
en dat sulks niet belet dats'er zijn,
te weten natuurlyke.

Dat men buiten dese gene bedenken kan
die niet van hen sijn saamgeset.

[5nn]

Dat het dan klaarblijkelijk is
dat de ouden gemist hebben in
't optellen der hooftverwen⁶.

Dat men hieruijt dat verf niet dan een
wijse van beweging der 2 stof⁷ is, ligtlyk
kan begrijpen; dat verf en verfel niet
één is en dat se missen die hen één noemen;
en dat hieruyt spruit dat men tot nog toe de natur der verf
en verfels niet heeft verstaan.

Wat een verfel is

~~Datter geen nauelijx hooftverfels zijn.~~

⁵ driekant glas = prisma

⁶ zie pagina 22 van de transcriptie van Deel II van de Aantekeningen Schilderkunst (inv.nr. 391)

⁷ 2 stof = Descartes 'tweede hoofdstof'; voortaan in deze transcriptie geschreven als "2^e stof"

Dat men derhalven alles wat ik van de verwen heb gezeyt niet van de vervfels moet verstaan.

~~Datter misschien noijt hoeftverfels~~

[6nn]

Datter behalven dese 4 oorspronkelijke nog ~~vier~~ andere kunnen zijn die men *middel-verwen* mag noemen en die niet zijn dan gedaanten van de vier genoemde geslagten.

Welke die zijn:

- geelachtig wit -
- 1 degeen die van geel en wit te samengeset zijn stroogeel
witagtig geel ~~of stroogeel~~
goutgeel
- 2 orange -
geelagtig root
paarsagtig root, karmosijn
- 3 paars -
blauagtig paars, bruyn, purper
~~grauw~~

[7nn]

[4] swartagtig blau, asverf, inschetende verf -
swart en blau
blauagtig swart

Datter buiten dese nog zijn die uit meer verschillende verwen zijn zamengeset als van:

- wit en root
- wit en blau - hemelsblau
- wit en swart - grauw
- geel en blau - dat's groen
(Waardoor 't groen zoo aangenaam is voor d'oogen)
- geel en swart

Dat dese alle zeer gematigde verwen zijn.

root en swart - taneit⁸

Van de verwen die uit drie en vierderleij bestaan, als wit, geel, root en swart:

⁸ taneit = taankleurig, bruingeel

[8nn]

wit, geel en root - vaal of kafverf
~~geel, root en blau~~
~~root, blau en swart~~
wit, geel en blau - bleekgroen, watergroen of groengrau
wit, root en blau - purper
wit, geel en swart
wit, blau en swart
geel, root en blau
geel, blau en swart
root, blau en swart - paars taneit
lijfverf

Datter behalven deze ontelbare zijn, dog deze genoeg.

Van de schaduwen der 4
oorspronkelijke en d' andere
bij buerten met voorbeelden.

[9nn]

Dat bijvoorbeeld een wit lichaam
'twelk door een root van 't ligt wert
berooft, eveneens wert geschaduwt als
door zijn eigen hoeken of enig ander
wit lichaam.

Van de weerstralingen of weerschiijnen

Van de doorschiijnige lichamen als
rookenglas, kristallen lamfers,
lijnwater, enz.

[10nn]

Waaruit de dampen bestaan

Van de verf des hemels

Ook de wolken, en hoe

Hun verwen

Waarom zij niet heel wit root en kunnen zijn
en wanschaduwigen aan de dingen.

Van de winden

Weerligt

Deszelfs verf en aan de dingen
vertooging daarvan ~~in enige verwen~~
bij 't kaarsligt

Donder en blixem

Hoe de lugt dan veeltijts is

Verf des blixems

Vertooging van de veranderingen der
verwen bij blicksem ligt

Mistig weder: t' ligt hoe sterk
Dat de breetens en hoogtens der schaduwen
dan veel min zijn als anders, en oorzaak

[11nn]

~~Waardoer 't komt~~ dat de zon in
't ondergaan geel of root is
en dat dit ook verandering in de verwen
te weeg brengt

~~Vertoging der veranderingen in al de
voorgenoemde verwen~~

Waar dit vandaan komt

Vertooging deser veranderingen in alle
voorgenoemde verwen

Schemering

Waarom zulx meer geschiet des
morgens als 's avonts, des somers dan
des winters, bij heet dan bij koel weer

[12nn]

Schemerligt

Maanligt

[13nn]

[los inliggend vel]

Dat men hun lengte ook moet veranderen
wanneer 't middelpunt van de kaarsvlam
~~verandert~~ van plaats verandert.

Waar vandaan 't komt dat deze
schaduwen zoo bruyn en sterk zijn.

Hoe de schaduwen vallen wanneer de
lichamen van 2 of meer kaarsen werden
beschenen.

[14nn; *achterzijde los inliggend vel*]

Lege bladzijde

[15nn]

Kaarsligt

Waaruit de kaarsen bestaan

Hoe zij branden en ligten

Dat dit verandering in de verwen maakt.

Voorbeelden daarvan in alle de
voorgenoemde verwen

Dat behalven dese verandering nog aan te
merken staat dat het kaarsligt zig niet
zoo wijd uitstrekt dan dat van de
starren, maar dat het sig na reden dat
het van zijn midpunt wijkt vermindert.

Waar dit vandaan komt.

Hoeveel het na reden vermindert.

Dat dese vermindering nog meer en
min kan zijn na dat de lugt klaar of dampig is.

Hoe men de schaduwen bij kaarsligt meet.

Waar 't vandaan komt dese zoo sterk zijn.

[16nn]

Piktoortsligt
Wasligt
Lampligt } waarom en hoe hun veranderingen zijn

Dat men uit het voorgeseyde ligtelyk
kan afleyden hoe de veranderingen der
verwen bij hun ligten vallen.

Vuurligt

Zeeligt
en verrot hout

Katte-oogen en wormpjes

[17nn]

De halve middellijn der zon

op het naaste punt is 16 minuten,
op 't verste punt 15.45 minuten.

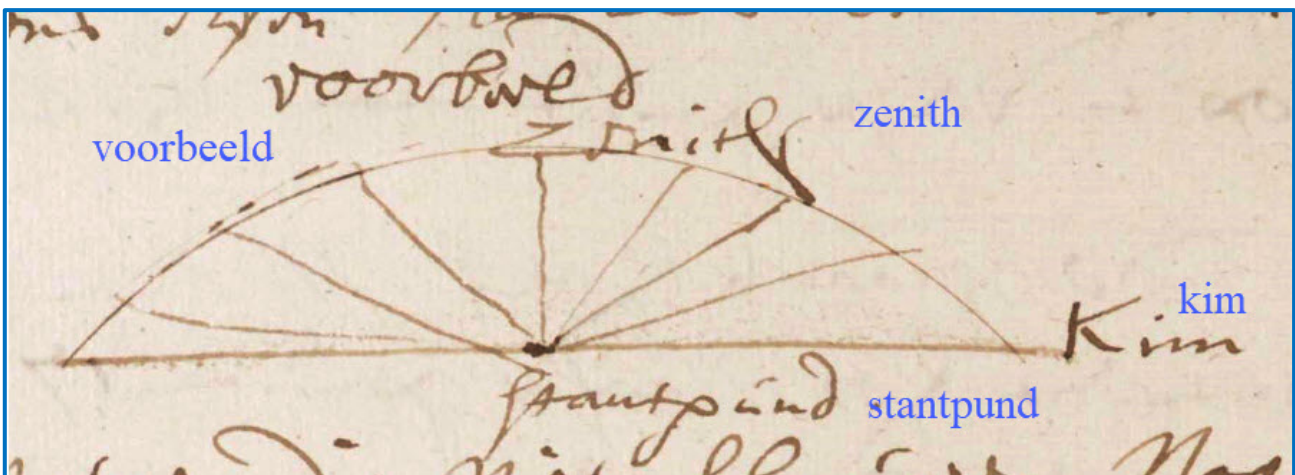
De maans halfmidlijn

omtrent het naaste punt 17 minuten,
omtrent het verste 16 minuten.

[18nn]

De kimmen der lugt

zijn ons even na als de zenith:

Des moeten die niet flauwer nog bleeker geverft werden omdat se verder zijn maar omdat naar de kimmen de dampheffing dikker is als na de zenith.

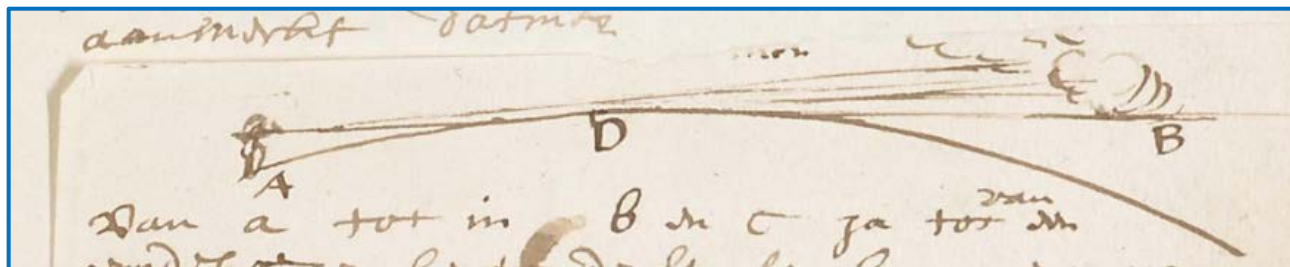
Voorts, 't is te gelooven dat het oog na de kimmen zoo ver niet kan reyken als na de zenit wijl de dampheffing zulx hier meer belet. Men boven 't hoeft geen dampen hebbende dan die van onder de wolken en naar de kim die van al de ruijnte die er tussen ons en dezelve is, in de kring die 't gezigt beschrijft, het volgen moest dat se veel sterker was[t] aan 't oog dan de zenith. En zij zijn ook warelijk witter, dat is, sterker. Maar wijl de dingen

[19nn]

tusschen ons en de kimmen noodzakelijk een sterker gevoel geven omdat se naderbij zijn dan de kimmen, zoo volgd het dat om de afwijking de kimmen der lugt ten opzigt der dingen flauwer moeten zijn. En dewijl ook door de kragt der voorste,

de agterste min kragt hebben, zoo volgt uit alle deze redenen, dat men daardoor de starren in de kimmen niet kan zien 'twelk 't gezeyde bevestigt.

De **polen/palen** van 't gezigt zouden anders bij de kim zeer ver kunnen zijn, want zoo men anmerkt dat men

van A tot in B en C⁹, ja tot van een eyndeloze lengte de stralen kan gewaar worden, even gelyk na de zenit, tot aan de starren, zoo valt het ligt te begrijpen dat de lichamen omtrent D schoon van een stof en even vast ineengevoegt als die aan B en C egter sterker moeten zijn dan die aan B, wijl dese beyde de uysterste zijnde die men kan beoogen, egter zoo veel kenbaarder gevoel geven dan de ander aan B.C die aan den ziender¹⁰ weynig verder schijnen, hoewel 't verschil zoo bijster groot is.

Nog kunnen hier bijvoegen dat de ondervinding ons bevestigt dat men van A na B niet verder kan zien, ja menigmaal niet tot aan de wolken wegens de dampheffing, die zelf de zon bijwijlen schier voor ons verbergt in zijn opgang, en veroorzaakt dat men die, daar 't ligt zoo onmiddelijk afstroomt naulyx kan gewaar worden.

De reden waarom de kimmen nog flauwer moeten zijn zal blijken als wij reden hebben gegeven waarom de dingen tegen de lugt bruyner moeten zijn.

[20nn]

De uitbogten der leden als elbogen enz. worden witter als men hen buijgt.

⁹ punt C ontbreekt in de tekening

¹⁰ ziender = degene die kijkt, in de tekening het poppetje net boven de A

Omtrent de velden en lantschappen heeft men aan te merken dat de order van Goeree¹¹ en veel andre niet en duegt, want de uijterste velden hebben geen gemeenschap met de boomen en noijt vint men de velden en boomen alleens¹² van verf op een selfde van voren en een ver verschiet, schoon zij naby blat voor blat alleens mogten zijn.

Zoo zal evenwel 't velt veel ligter verf hebben of, om wel te zeggen, de stralen die van 't velt komen, zullen aan 't oog een kenbaarder gevoel te weeg brengen dan degeen van de boomen. 't Is waar dat dingen van een selfde evengroene verf op hun van voren

[in marge: Nota]

een selfde verfel moeten hebben, maar dit geschiet slegs in dingen die op eenerley wijs gesien worden (of de stralen op een wys weerkaatsen), indien de bladen der bomen enerly verf hebben als het gras van 't velt dit selfde van vooren dat zelden gebuert.

De boomen zullen evenwel een ander verf vertoonen en bruyner of meer gebroken schynen en dat zoo veel te meer als die verder zijn. De reden is dat de geheele massa des booms uit bladen en takken bestaande die (al zyn delen) zig niet zeer digt sluyten en vele ~~***gens~~ omdat se op veelerleye wysen gekeert staan, geen stralen tot ons weerkaatsen, de stralen der zon onderling in zig smoort, knakt en wanschaduwet, en slegs weynig stralen sterk terugdrijft en derhalven zoo een gebroke en flauwe beweging veroorzaakt. En dat de oppervlakte des velts schoon onder onse voeten, eveneens en ongesloten als de boomen, in de verkorting des verschiet half opzij aangemerkt, zoo ver men 't ziet veel geslotener schijnt en ook ten opsigt van ons
is¹³

dewyl wij van deselfde van voren op deselfde lengte en breete als de boomen hebben, meer stralen ontfangende omdat er meer stoffen zijn die ze terug kaatsen, of immers schijnen wij ze elkander zoo digt agtereen volgen, derhalven

¹¹ Willem Goeree (1635-1711), ook bekend als Simon Witgeest, Nederlands boekverkoper, uitgever en schrijver, vooral bekend door zijn werken over kunsttheorie

¹² alleens = gelijkelyk, op dezelfde wijze; alleens van verf: van dezelfde kleur

¹³ onduidelijk of het woord "is" een custode is (en dan is er geen aansluiting op het volgende blad) of gewoon tussengeperst als laatste woord op het blad (maar dan zonder punt of komma)

zoo een gebroke raking niet gevoelen maar ons veeleer een groener of ligter verf verbeelden te zien. En dit gaat zoo ver dat om dese reden de velden op eene van voren als de boomen zeer lieflijk groen schynen, schoon er aan de daaraanstaande boomen die nogta[ns] inderdaat even groen zijn, van ver noulijks enig groen kan bemerk't worden en die veeleer met vuylgroen of ook groen en blau of blau en vuylgroen geverft schijnen te zijn.

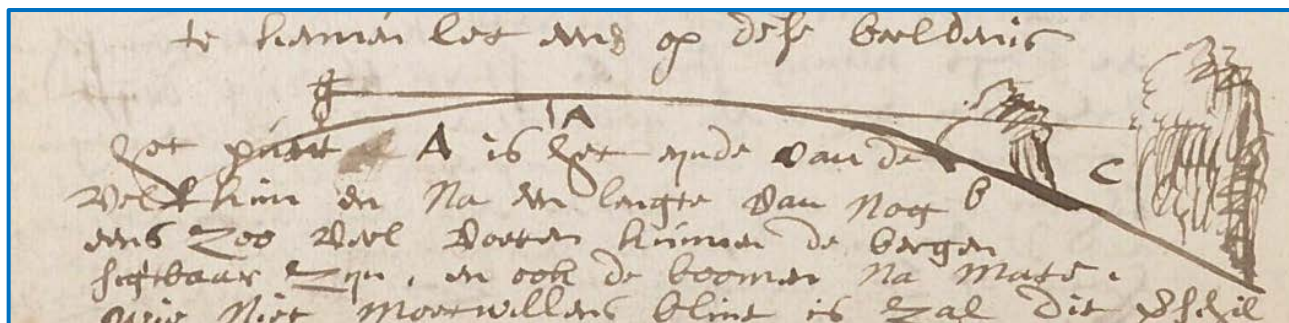
Van gelijken is 't ook met de bergen, die in de kimmen met deszelf aanpalende velden geensins mogen overeenkomen, eensdeels om de reden by de boomen gesezt, anderdeels omdat de lugt er te meer in zoo een verheijt¹⁴ kenbaar

[in marge: Nota]

wordende tegen de bruynte der tussenwyte die er tussen de deelen der bergs, zynde de groener bladen of iets anders, is op die wijs als de stoffjes en onse adem teegen een donkre plaats in de zonstralen kenbaar worden, het oog

[in marge: Nota]

des een andere, bet¹⁵ gebroken ~~verf~~ en blauwer verf **doet** hebben dan deze velden. Hiervan nadre bij de kluer des lugts.

Om 't verschil van de verf en schaduw op de uijterste velden, bergen en boomen bet te kennen, let eens op dese beeldenis.

Het punt A is het eynde van de veltkim en na een lengte van nog eens zooveel voeten kunnen de bergen sigtbaar zyn, en ook de boomen na mate. Wie niet moetwillens blint is zal dit verschil klaar genoeg bemerk'en.

¹⁴ verheijt = vérheid; (grote) afstand

¹⁵ bet = beter, meer

[23nn]

Vervolg

Hoe verder, hoe bruynere de boomen zijn,
omdat yder veraf zijnde blaten niet
voor zigzelf kenbaar maakt maar
alleen met haar geheele massa en
men des niet dan een lighaam schijnt
te zien, 'twelk van geen digt ineen
gesloten maar verdreyde en open deelen
bestaat en een raking te weeg brengt
die men buiten de kim wel eyndelyk
byna zwart zou moeten heten,
zoo de tusschenkomende lugt en damp
zig niet voor de openingen, die de bladen
tussen hen laten, liet zien.

En volgt hier uit

dat alle boomen, schoon nabij niet eveneens \ominus
van ~~niet een zelve~~ ver bladen, egter
van verre een zelve verf hebben
ten waar d' een digter en grooter van
loof was als d' ander.

De lugt is bij buijg weder
schooner blauw dan anders, zoo
is ook een schoone tronij onder
de tranen, een roos onder de dauw.

[24nn]

Van verwen

De *acetum saturni* gegoten op *cristalli
martis* geven een bloedig verfel.

Merc. sublime op een ...

[de rest van de bladzijde is uitgeveegd]

651 [25nn-1]

[de hele bladzijde is doorgehaald]

De verwen in de veder der
vogels als pauwen enz.
na de verscheyde opvalling des ligts
komen omdat de veren, door 't vergroot-
glag¹⁶ gezien, uyt enigsins driekant
draatjes bestaan.

Om koper wit te maken
neemt gepoedert wijnsteenzout, aluyn en
wit arzenicum, dat met kalkwater
nat gemaakt en weer gedroogt is, meng
het bij gesmolte koper en 't zal

¹⁶ verschrijving = moet glas zijn

zilverblank werden.

Hetzelfde buert als koper of yser
geblust wort in water van opgeheve
quik bereijd, dat met gesmolt
armoniakzou[t] verlengt is.

Lood maakt men blank
met een poeder van wit arsenicum, tartar, ust-
perel en armoniakzout, dat zeven
dagen in aezijn geweekt zijnde, wederom tot
poeder gedroog wort. Dit poeder by
gesmolte loot geworpen maakt het blank
als zilver.

Oker
in aarde met slijktoegesmeerde pot
verandert allenskens in root krijt, en
gloejend in azijn geblust wert purper.

Koper met swavel gebrant
wert fermiljoen.

650 [25nn-2]

Ervarenis op te lossen in de
ligtkunde
Giet (*solutio*) smeltsel van vitriol by
(*infusio*) afweksel van galnoten, zoo zal
't mengsel terstont in swarte inkt veranderen.
Giet hier sterkwater bij, zoo wert het
inkt een helder vogt.
Doe bij dit vogt wynsteen-zout, zoo
wert het strax weer inkt.

Nog
Schrijf met smeltsel van vitriol op wit
papier; gij zult er geen letters op zien als 't
droog is, maar zoo gy hen met afweksel
van galnoten bestrykt komen ze swart voor
den dag.
Strijk se met sterkwater of vitriololy,
zoo verdwijnen, met gesmolte wynsteen-
zout, zoo verschynen zij weer.

Blauwe violetstroop wert door olie van
vitriol purper, door enige druppels
sp. corn. cervi weer groen.

Verscheyden geverfde glasen opeen geleyt
verstooren aardig de mengeling der
klueren.

Nog

Als men quik door de damp van loot
gestremt in een koper lepel op 't vuur
smelt, zoo zullen in 't gesmolte
al de verwen van de werlt verschijnen.

[26nn]

Doorsigtkundige

moet aanmerken hoe kleijn de dingen, tot een voorbeeld
de huijsen, moeten zijn ~~eer men~~ in de schildery in
vergelyking van 't leven, eer men nalaat de
voegen der stenen, looden der glasen, ankers der
muren enz. te malen en van een tot een waar
te nemen, of hoe kleijn de boomen moeten
zijn eer men laten mag de gestalte
hunner bladen te verbeelden. Ja ook de steeltjes
der bladen enz. Van de kruyden desgelijx.

De reden waarom van alle zijden
der zighoek stralen tot ons komen
is omdat de dingen in dezelve
begrepen vlaktens hebben die na alle zijden
het ligt weerkaatsen. En diegene die zulks
niet doen, gelijk als de vlakke spiegels enz.
(misschien ook andre), zij zullen van ons
niet dan onder het denkbeeld van zwarte
lighamen gezien worden, zoo hun vlaktens
niet juijst na ons gekeert leggen, schoon
zij in de sigthoek zijn. En dit is de
reden waarom de stralen of 't ligten altijd
als in een konus of kegelse gedaante tot
ons komen.

[27nn]

De verwen in de pauweveren
enz.

Na de verscheyde opvalling des ligts
hebben ze verscheyden verwen, omdat de
veders, door 't vergrootglas bezien,
uit enigsins driekante draadjes bestaan.

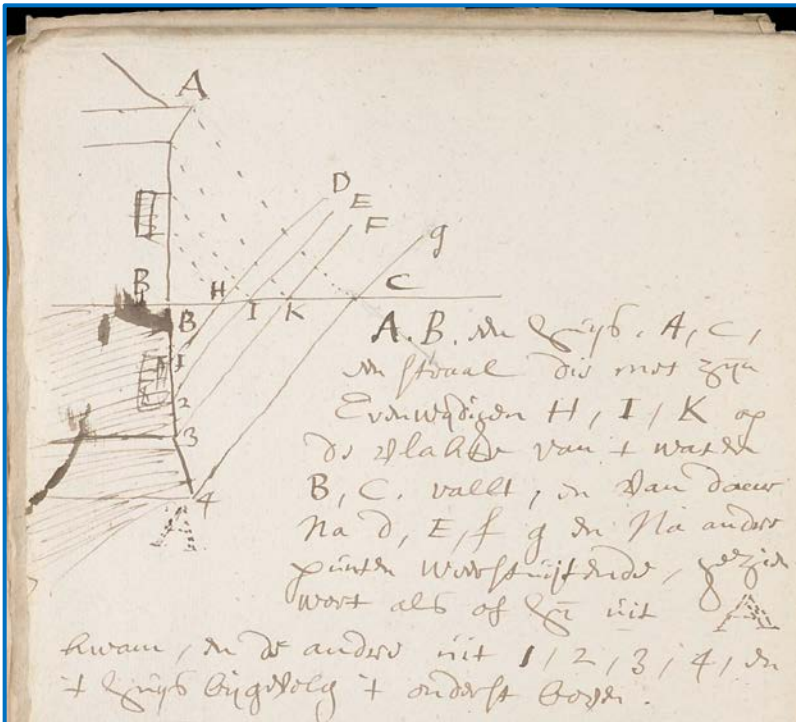
[twee potloodtekeningen; zie hiernaast]

[28nn]

Lege bladzijde

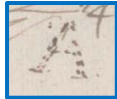

[29nn]

AB een huys, AC
een straal die met zijn
evenwijdigen H, I, K op
de vlakte van 't water
BC valt en van daar
na D, E, F, G en na andere
punten weerstuijtende, gezien

wort alsof hij uit

kwam en de andre uit 1, 2, 3, 4 en
't huys bijgevolg 't onderst boven.

Van de stralen die by wolkig weer
uit de wolken of in een beslote
kamer vallen.

Lakseren der doorschijnende dingen,
op een wijs aangenaam als de
zuyker.

Van 't vallen der sonstralen op
de heele breete der wereld;

[30nn]

zie desaangaande D. Rembrantsz¹⁷
daar hij van de eklipsen en

¹⁷ Dirck Rembrantsz van Nierop (1610–1682), cartograaf, wiskundige, landmeter, astronoom, astroloog, almanakberekenaar, onderwijzer en vermaner van de Waterlandse doopsgezinden; auteur van o.a. *Nederduytsche Astronomia*, uitg. Gerrit van Goedesbergh, Amsterdam, 1653, tweede druk 1658

de bogt der aardkloot spreekt
in zijn *Astronomi*.
Vrouluyden van Hoorn - waarom
moyer dan andre.

Dat men 't blixemligt van
één zijde moet maken.

De lichamen tegen de lugt
die de stralen van voren ontfangen
moeten ligter zijn de de lugt.

Schoonheyt en aangenaamheyt
by de groene verf of ziel.

Verwen in een drikantig glas
by de doorschijnende dingen.

Regenboog by de wolken.

Dat by kaarsligt de verwen wijken
als by daag, schoon deszelfs
ligt vanuit zijn middelpunt
verminderd.

Van verscheyde kaarsligt byeen.

[31nn] t/m [33nn]
Lege bladzijden

394 [34nn]

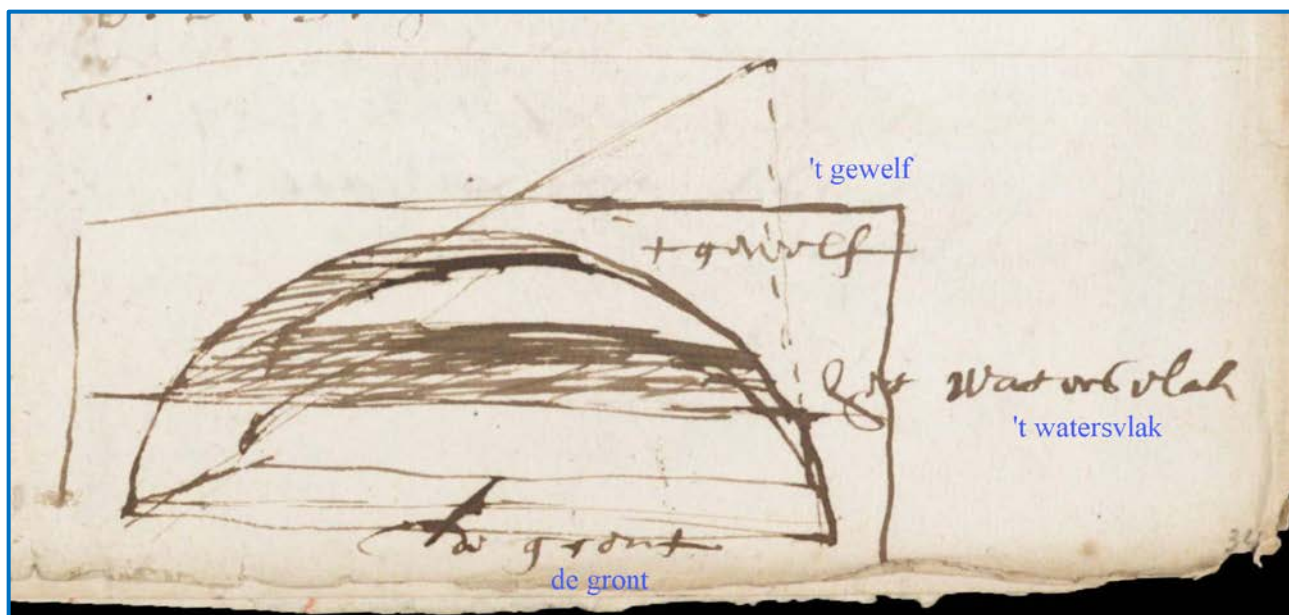
In de lantschappen
Dat men wel acht hebbe daar men gebouwen
maakt; dat men ordinere de doorgangen van
dezelve; datter de beeldenfiguren inkomen
liever te groot als te kleyn. De boomen moet men
na descretie stellen, want somtijts geven dunn[e]
bomen een groote hoogte en loof, zodat men
daarin kwalik maak kan houden of zey
de natuur verkort te hebben. Nogtans
is 't schoontste de dikte na evenmaticheyt
te maken en dat de takken 't loof wel
kunnen houden. Voorts moet men er de
doorsigtkunst en 't leven in volgen gelyk
ook zelf in de verste gebouwen.

Met de gebouwen op 't oog
kan men te werk gaan als met de duer
van Hondius¹⁸ zo ze niet paralel
met den kim komen.

¹⁸ Henricus Hondius (1597–1651), cartograaf; de verwijzing is waarschijnlijk naar zijn *Grondige onderrichtinge in de optica ofte perspective konste*, 1697

Van de schoonheid, zie de brieven van
B.D.S.¹⁹, fol 623.

[losse tekening van een gewelf over water]

[35nn]

Ervarenis wegens de regenboog
Den 16 van herfstmaand 's avonds omtr[ent]
agt uren, zag ik de regenboog na 't
noorden, zijnde het doe buyig weder.
Zij stont tegen bruine wolken en
had al de verwen als bij daag, dog
bruynder, na reden dat maanligt
flauwer is als dat van de zon.
Zij scheen ook niet zoo groot
van midlijn als by daag.

De reden

waarom het broot van tarwenmeel
niet zoo wit is als 't meel daar
men 't afmaakt, is

- 1 datter met het deeg gist, melk
en andre deeltjes zijn vermengd, 'twelk
onevenredige pijpjes geeft;
- 2 datter door 't bakken veel pypjes
in zijn geraakt, die er 't zederd
in blijven en 'tzelfde te weeg brengen.

En dit heeft ook plaats in
het deeg.

- [36nn]

Hoe hunne hooge of lage boorden uijt

¹⁹ B.D.S. = niet gevonden

het diepe water zijn opgehaalt, met welke roers zy hen bestierden enzoovoorts. Hoe zij hun in 't hopmanschappen of vegten aanstelden, enz., 'tgeen hier onmogelijk niet gezegt kan worden en van u op dese regel in een meenigte van schrijvers bevlytigt moet worden te verstaan²⁰.

Van de lichamen tegen de lugt

Ick heb u in 't ander boekje gesegt waarom de ligtverwige lichamen tegen een bruyne lugt zooveel ligter schijnen als ze waarlijk zijn²¹. Nu zal ik u reden geven waarom eenig lighaam, 'tzy heel bruyen of ligt, tegen de dunne en ligte lugt bruyner geschildert moet zijn.

De reden waarom die bruyner tegen de lugt schijnen is dezelve van waarom het swart in 't midden van wit soo bruyen is. Dog nu zal 't schijnen dat men de lighamen tegen de lugt niet bruyner behoeft te verwen, dewyl zij - even bruyen dan elders aangeleyt - egter tegen de lugt bruyner zullen schijnen. 't Is waar zoo men zulks doet, maar wijl men veeltijt de dingen een houding bij elkander doen hebben en de verf die elders goet was hier ligt te bruyen zou schijnen omdat se tegen het licht komt (bijsonder zoo 't halve lyf dat tegen de lugt komt), zoo zou men om de verf van 't onder- en bovenlyf één te maken genootsaakt zijn de bovenste ligter te leggen.

736 [37nn]

Aanmerkingen

[1]

Alle dingen welker deeltjes tot één geslagt behooren, hebben enerleij verf, gelijk als alle olyen, pikken, lijmen, gommen, vernissen en in 't gemeen alle takkagtige, ja ook harsagtige, hebben enerleij als de olijen, namelijk geel bruin rosagtig.

2

Alle mijnstoffen die gelijke deeltjes en

²⁰ Losse aantekening zonder aanknopingspunt (het blad is elders uitgeknipt en hier opgeplakt); waarschijnlijk is de daarop volgende aantekening de informatie die bewaard moest worden en had de eerste alinea doorgestreept kunnen worden

²¹ Zie Deel II vanaf blz. 38nn

en²² pijpjes hebben, zijn wit, als
zilver, tin, lood, ja ook loodwit, kalk,
sneeuw, water, ijs, ook alle zouten desgelijk.
Het duinzand is mede witagtig,
dog het word rooder en bruijner als het
met water vermengt **tweede**hande deeltjes
en pijpjes heeft.
Het zuiverste zand is witst; dat met
andere stoffen vermengt is, is het minder.
't IJser is mede witagtig, schoon 't hakjes heeft.

3

De vetste boter is geler als andere
omdat ze wegens haar langer takken
en de deeltjes die er in zijn, ongelijke
deeltjes en pijpjes heeft.
Dus is ook de fermilioen rood.

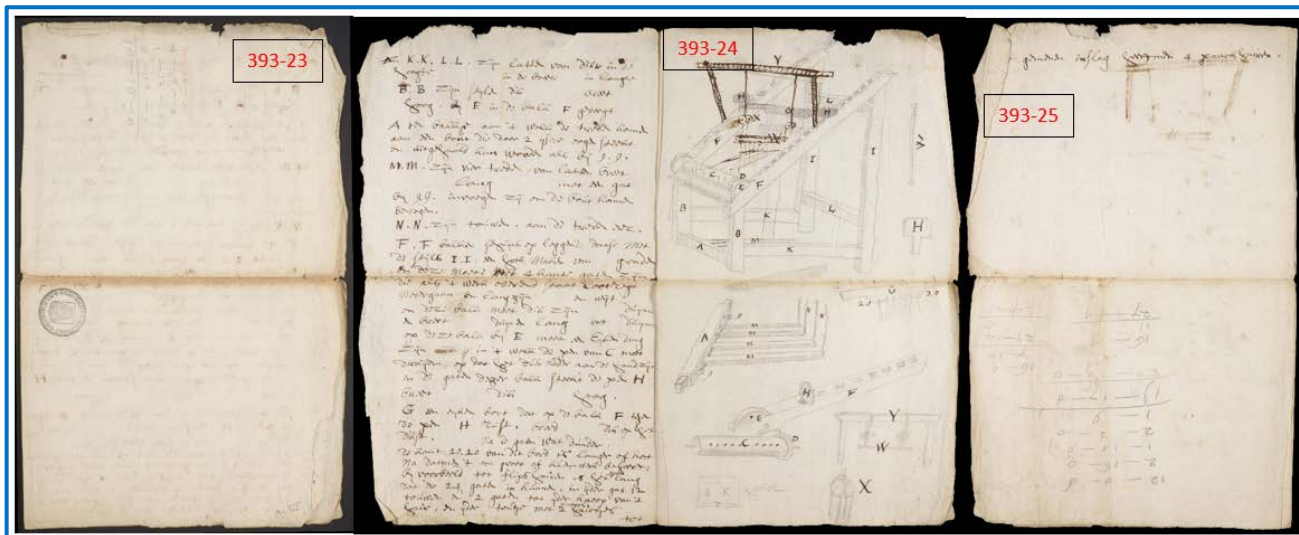
4

Hoe 't wittebrooddeeg digter ineen
gekneet is, hoe 't witter is.

 Einde hoofdtekst van Deel IV. Hierna volgen de bijlagen uit Deel IV en alle bladzijden uit Deel V. In beide gevallen is de volgorde van de scans aangehouden. Zie ook de tabel op bladzijde 53 van deze transcriptie.

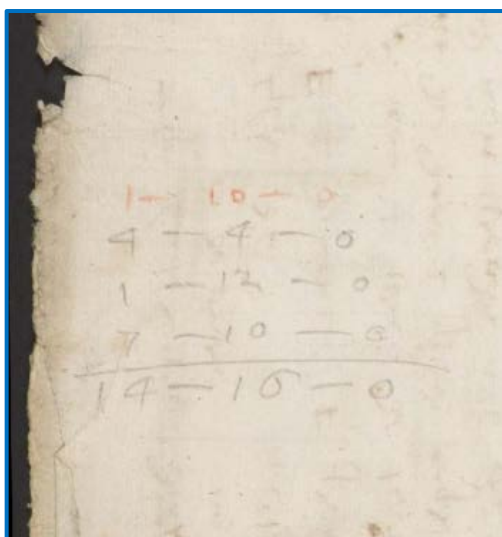
²² Verschrijving: 2 x 'en'

Omschrijving van een weefgetouw (scans 393-23 t/m -25) - overzicht

Scan 393-23

Een rekensom in potlood

1	10	0
4	4	0
1	12	0
7	10	0
<hr/>		
14	16	0

Kolommen van links naar rechts:
 guldens, stuivers en penningen, waarbij
 16 penningen in een stuiver, 20 stuivers
 in een gulden

Omschrijving bij tekening; van bepaalde afmetingen zijn de waardes niet ingevuld

▲ K.K.L.L. zijn latten van dikte in de
hoogte____ in de breete____ in langte____

B.B. zijn stijlen dik____ breed____
hoog____, bij E in de balk F gevoegt.

A een balkje aan 'twelk de treden komen
aan een bout die door 2 ijsere oogen steekt
en uitgehaald kan worden als bij 9.9.

M.M. zijn vier treden, van latten breed ____
lang____ met een gat
Bij 9.9. invoegen; zij om de bout kunnen
bewegen.

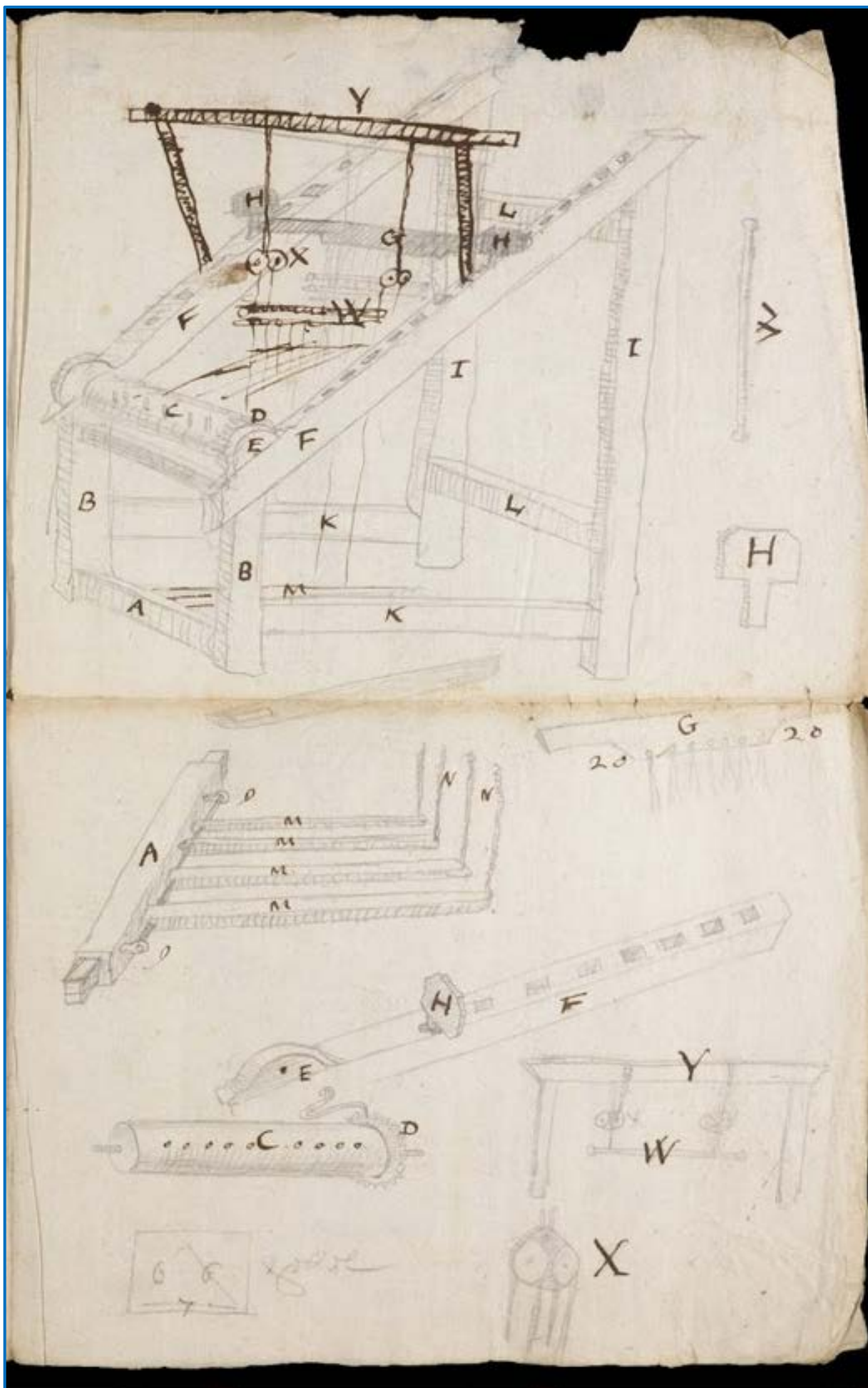
N.N. zijn touwen aan de treden enz.

F.F. balken schuyns opleggende dat se met
de stijls I.I. een hoek maken van __ graden
en deze moete met 4-kante gaten zijn
die, als 't werk overend staat, lootregt
nedergaan en lang zijn ____ en wijt ____
en deze balk moet dik zijn ____ duym
en breed ____ duym en lang ____ voet __ duym

Op deze balk bij E moet een eyken ding
zijn in 'twelk de pen van C moet
draijen, opdat het dus nader aan de hand zijn.
In de gaten dezer balk steekt de pen H
breed ____ dik ____ hoog ____

G een eyken bort dat op de balk F tegen
de pen H rust, breed ____ dik op het
dikst ____, na de gaten wat dunder.

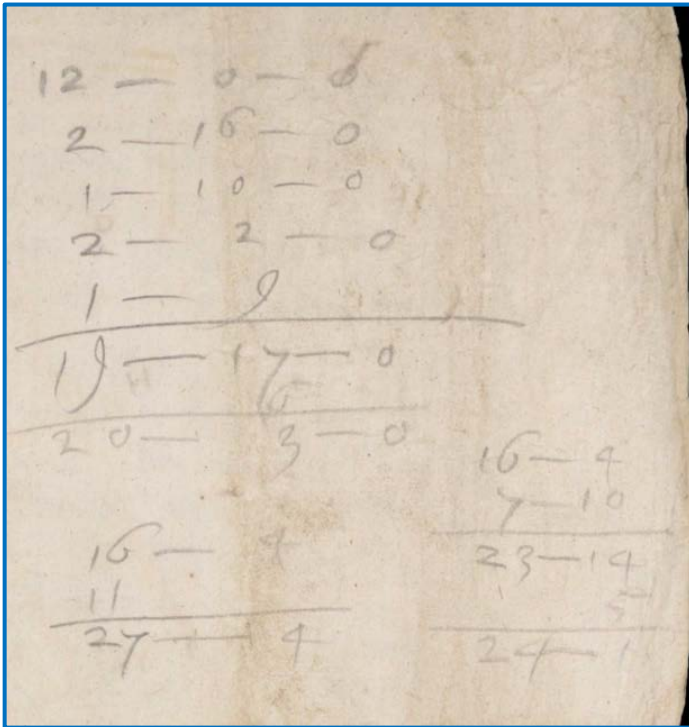
De kant 20.20. van dit bord is langer of kort
na dat men 't tot groot of kleyn werk behoert,
bijvoorbeeld, tot flipshairen is het zoo lang
dat er 24 gaten in kunnen, in ijder gat 12
touwen en 2 gaten tot ijder knoop van 't
hair, en ijder toutje met 2 paartshairtjes.

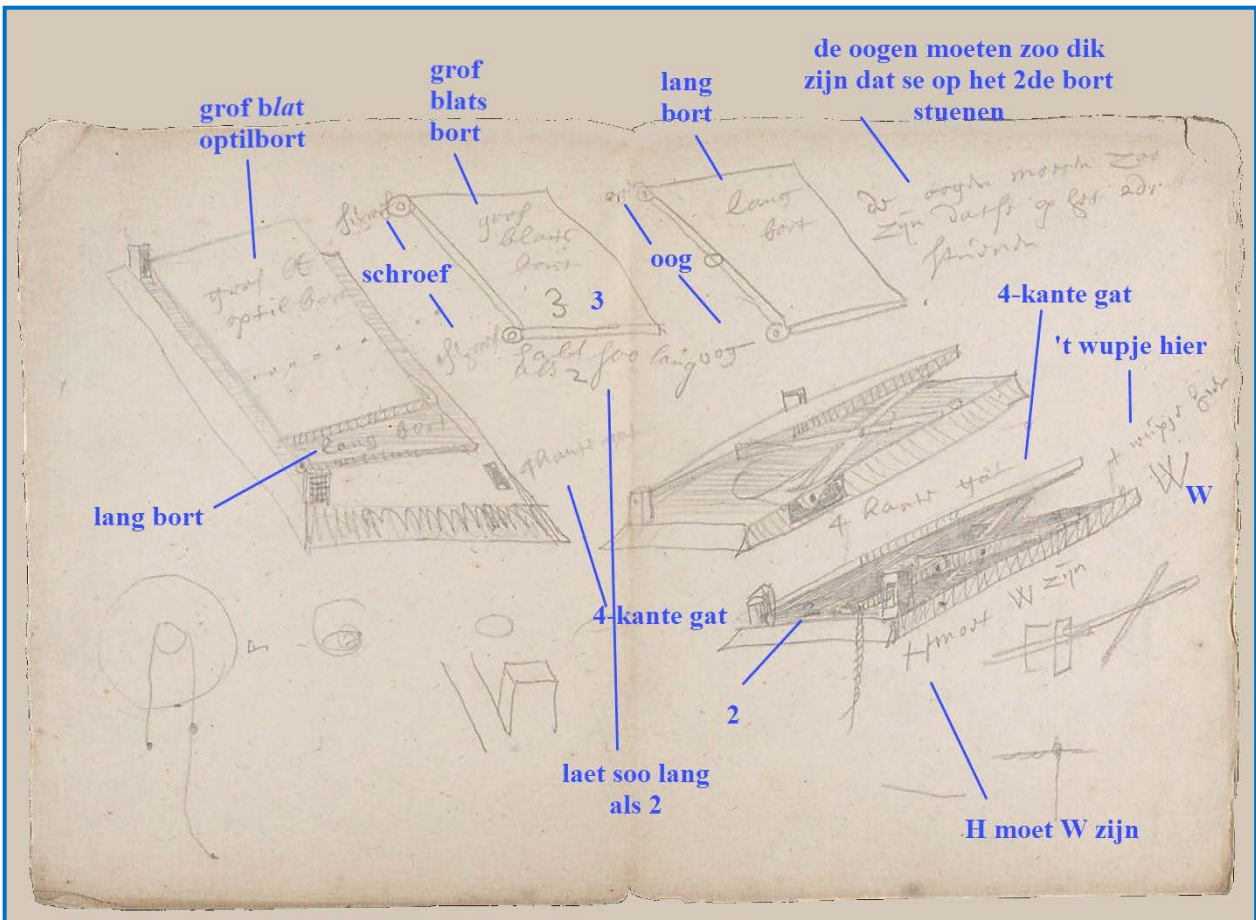
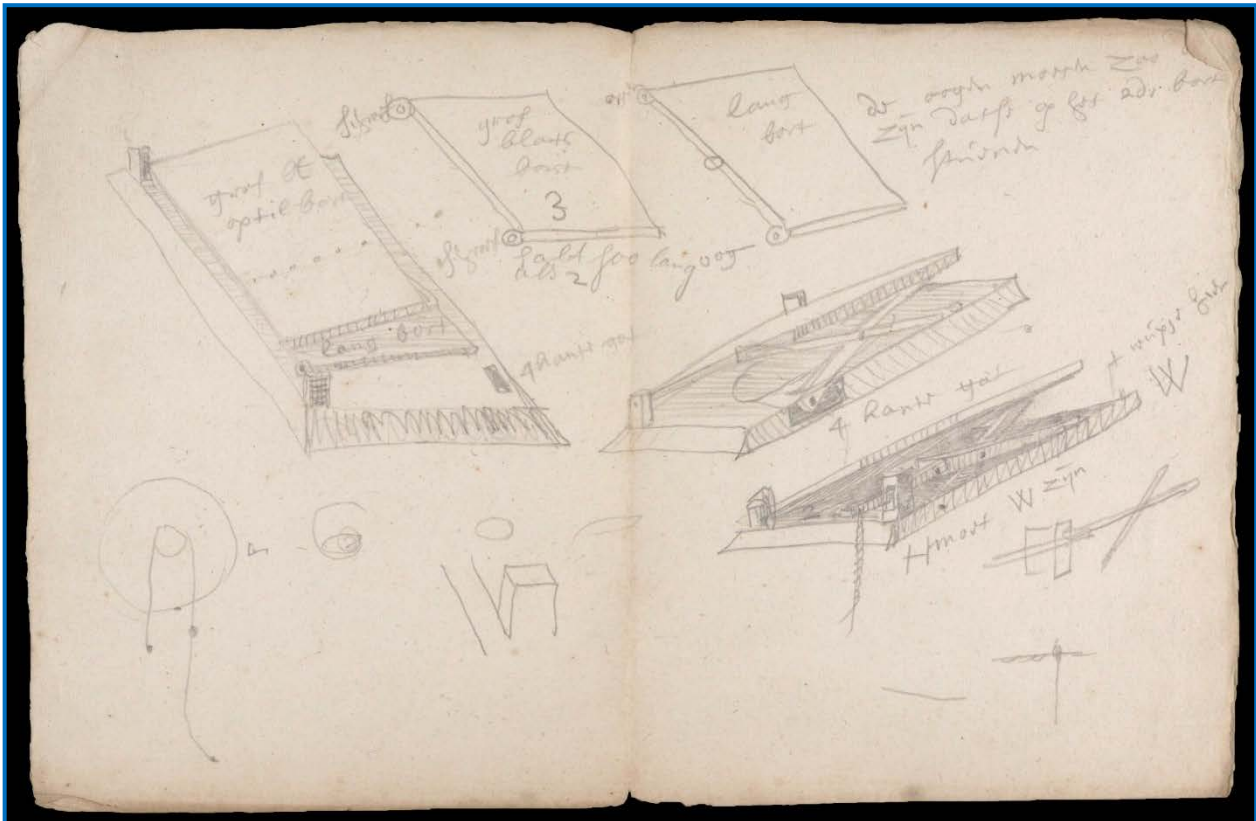
Bovenaan: een tekstfragment; waarschijnlijk een vervolg op de tekst op scan 393-24

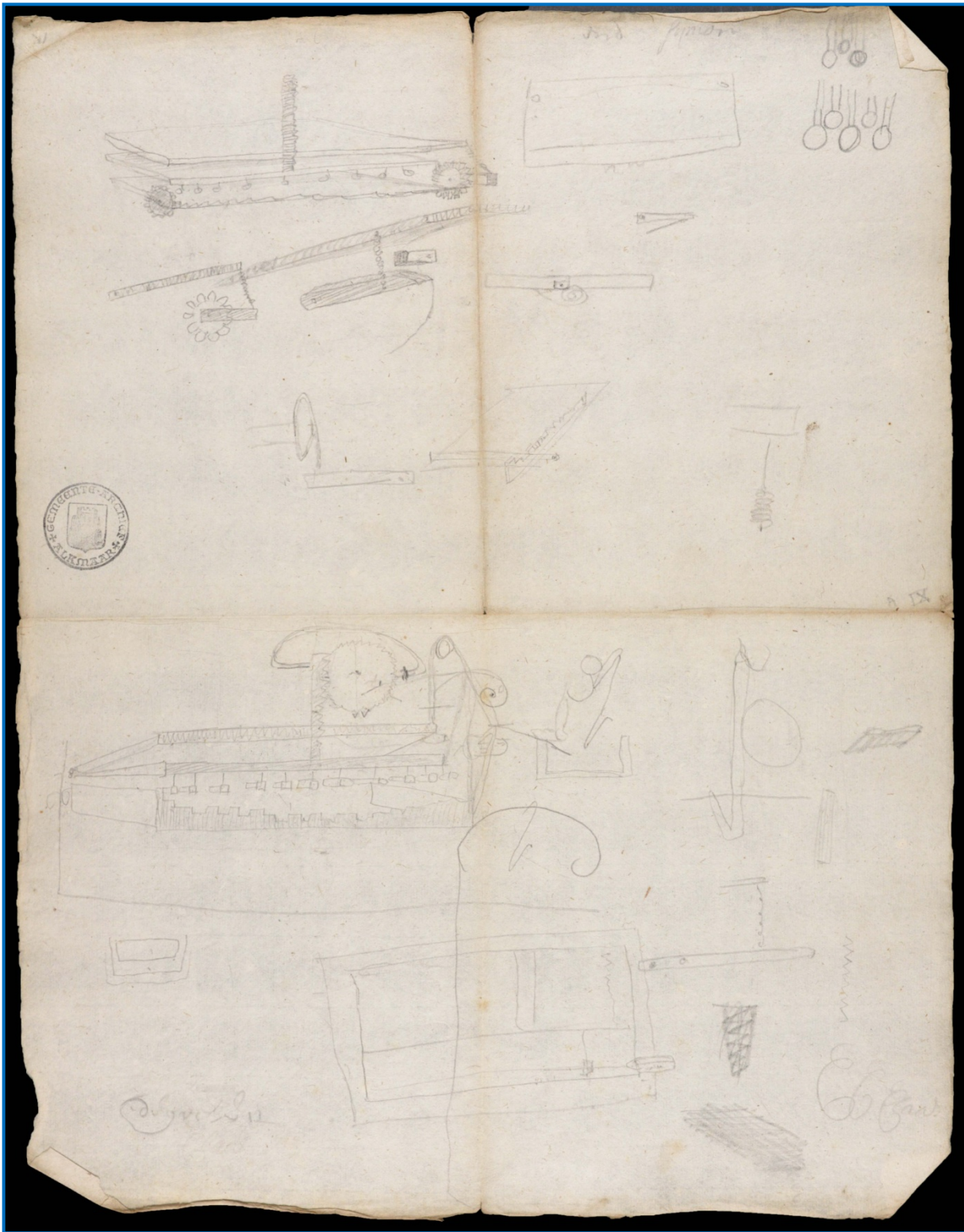
**t gemenen inslag heeft men 4 paartshairen

Enkele rekensommen in potlood; de meest rechtse is niet juist als er in guldens, stuivers en penningen wordt gerekend; het moet zijn 23-19

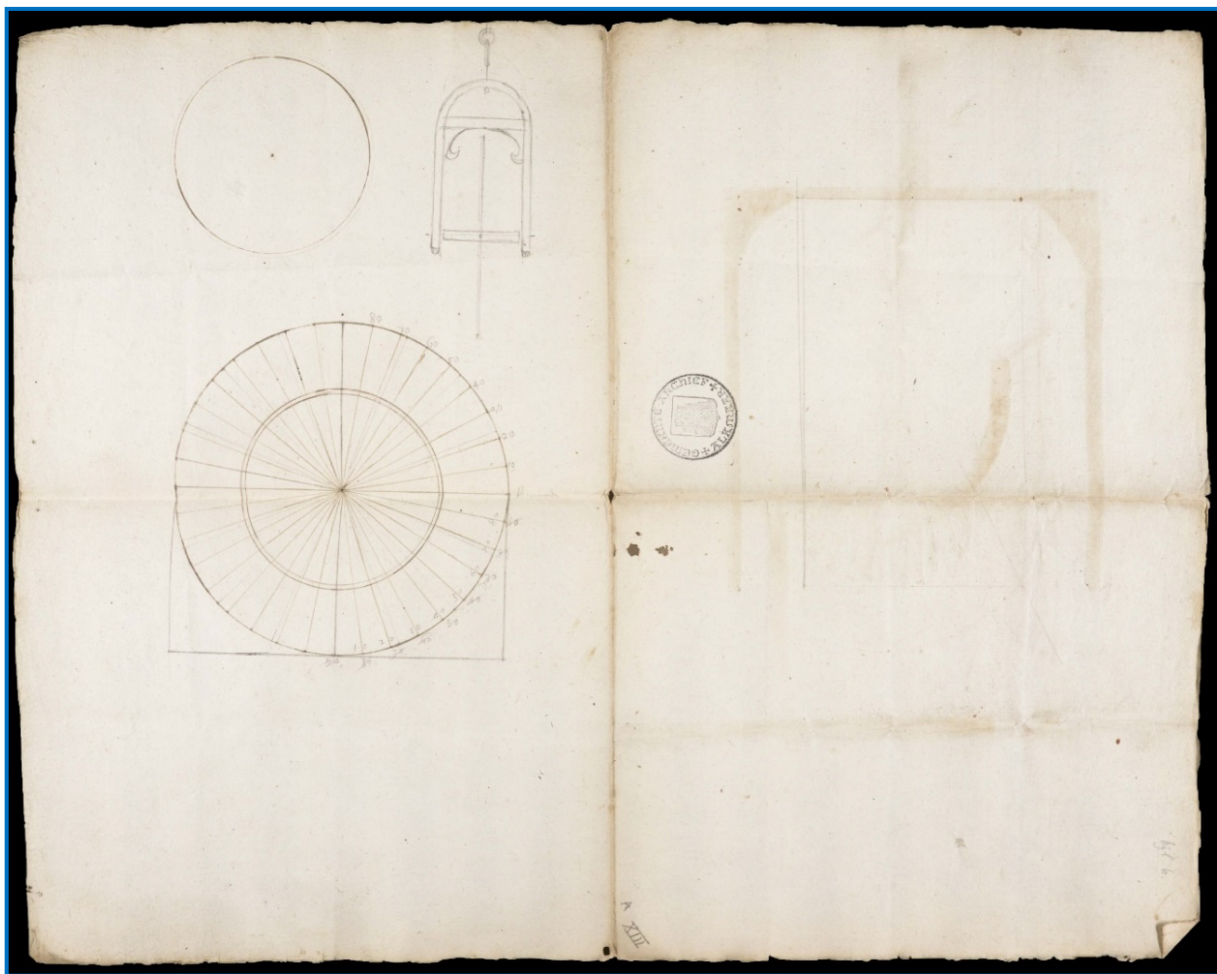

12 - 0 - 0	
2 - 16 - 0	
1 - 10 - 0	
2 - 2 - 0	
1 - 9	
<hr/> 19 - 17 - 0	
6	
<hr/> 20 - 3 - 0	
16 - 4	16 - 4
11	7 - 10
<hr/> 27 - 4	<hr/> 23 - 14
	5
	<hr/> 24 - 19

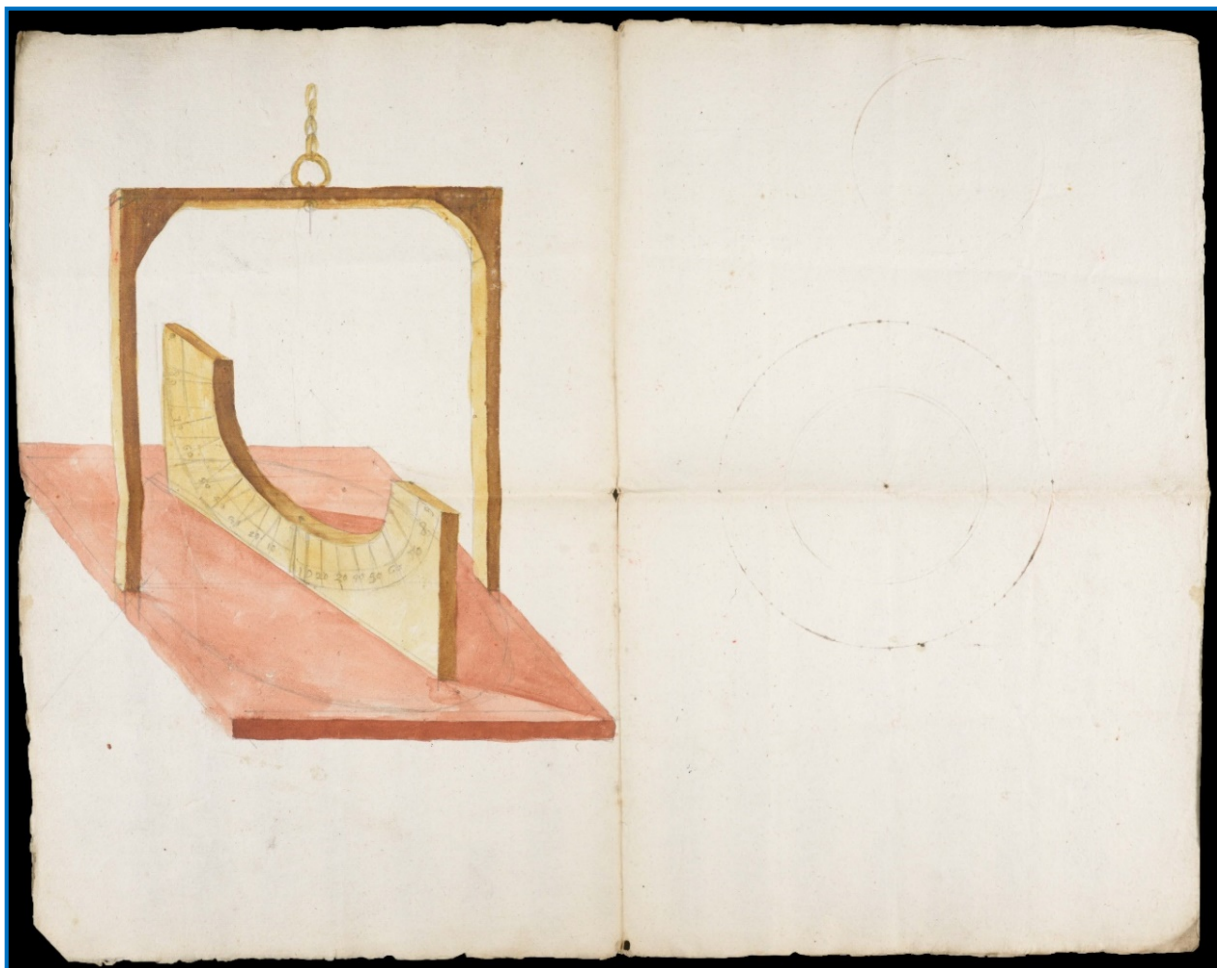

Scan 393-28

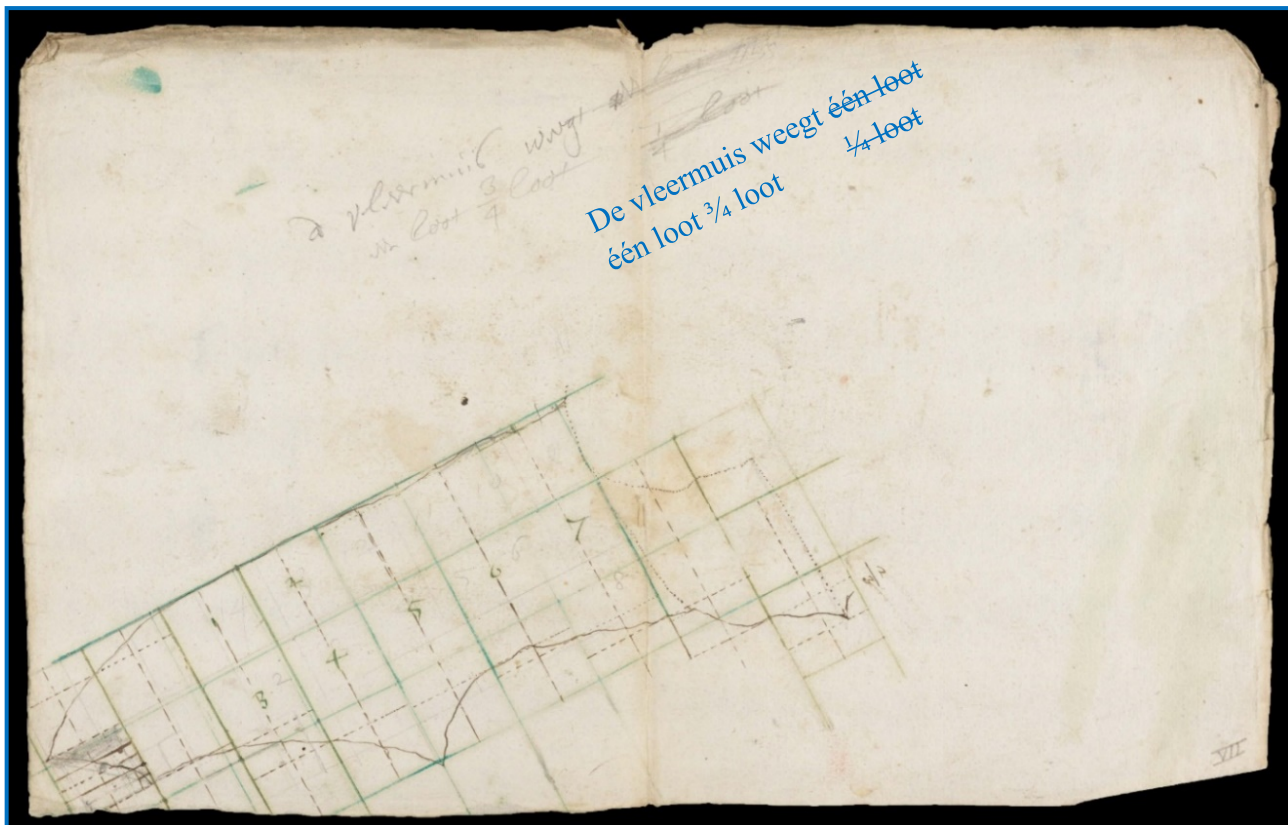

Scan 393-29

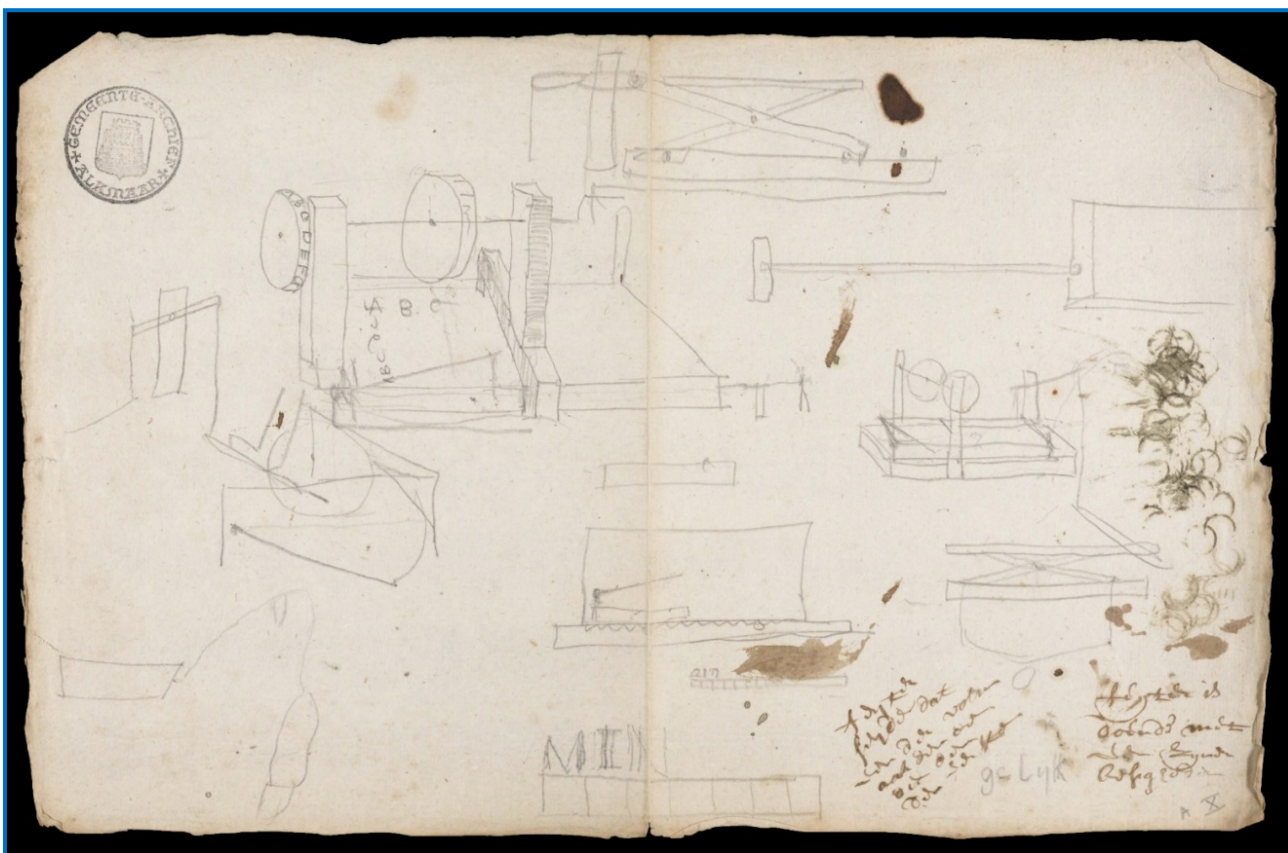

Scan 393-30

Tekening van een raster met daarin de omtrek van een vleermuisvleugel

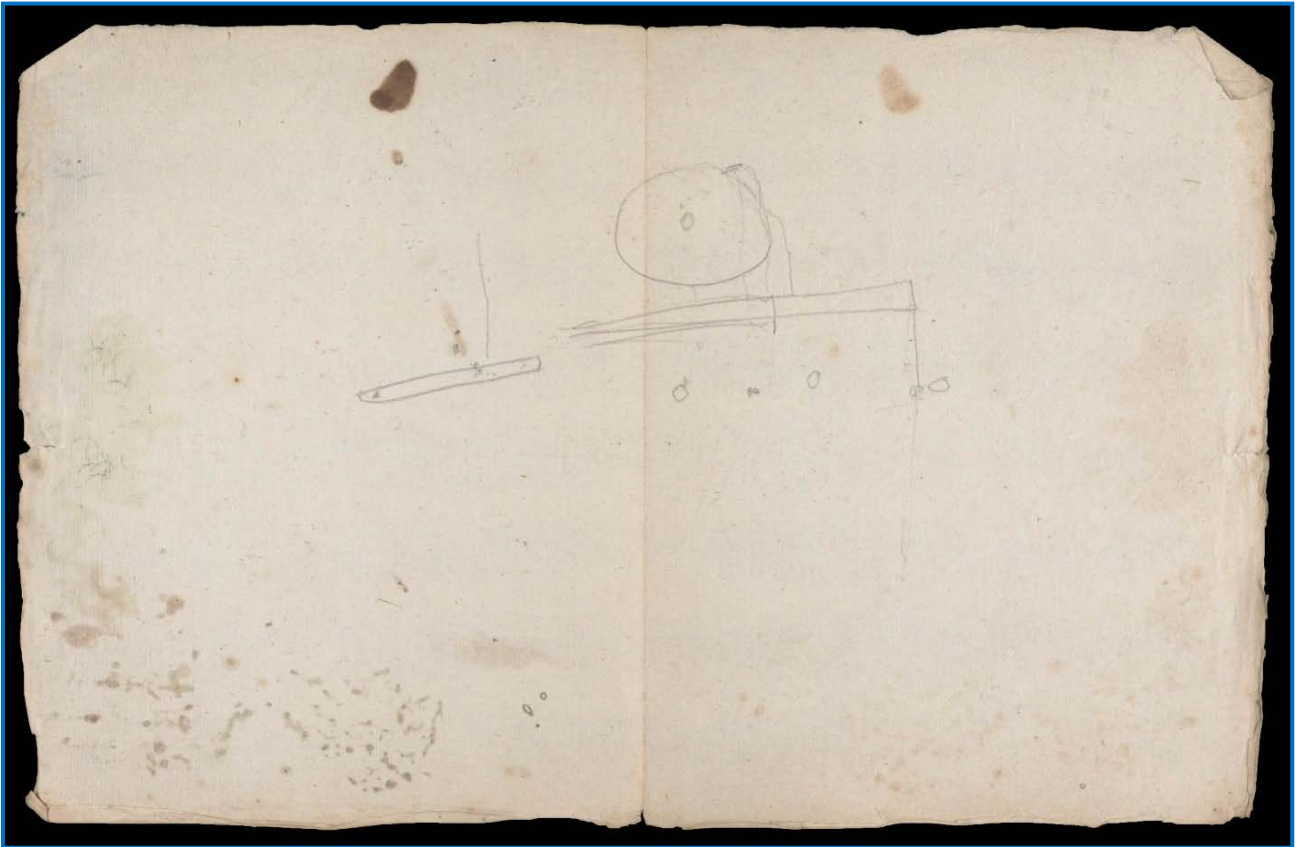

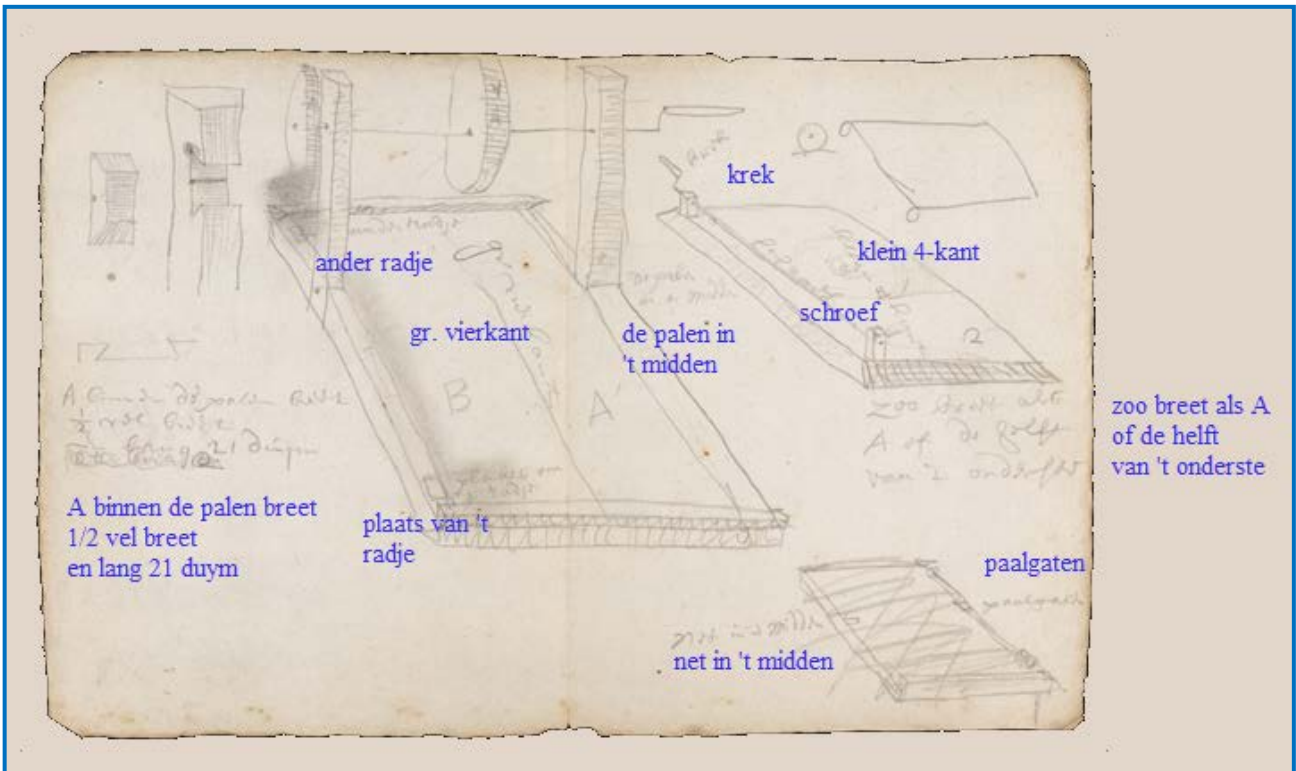
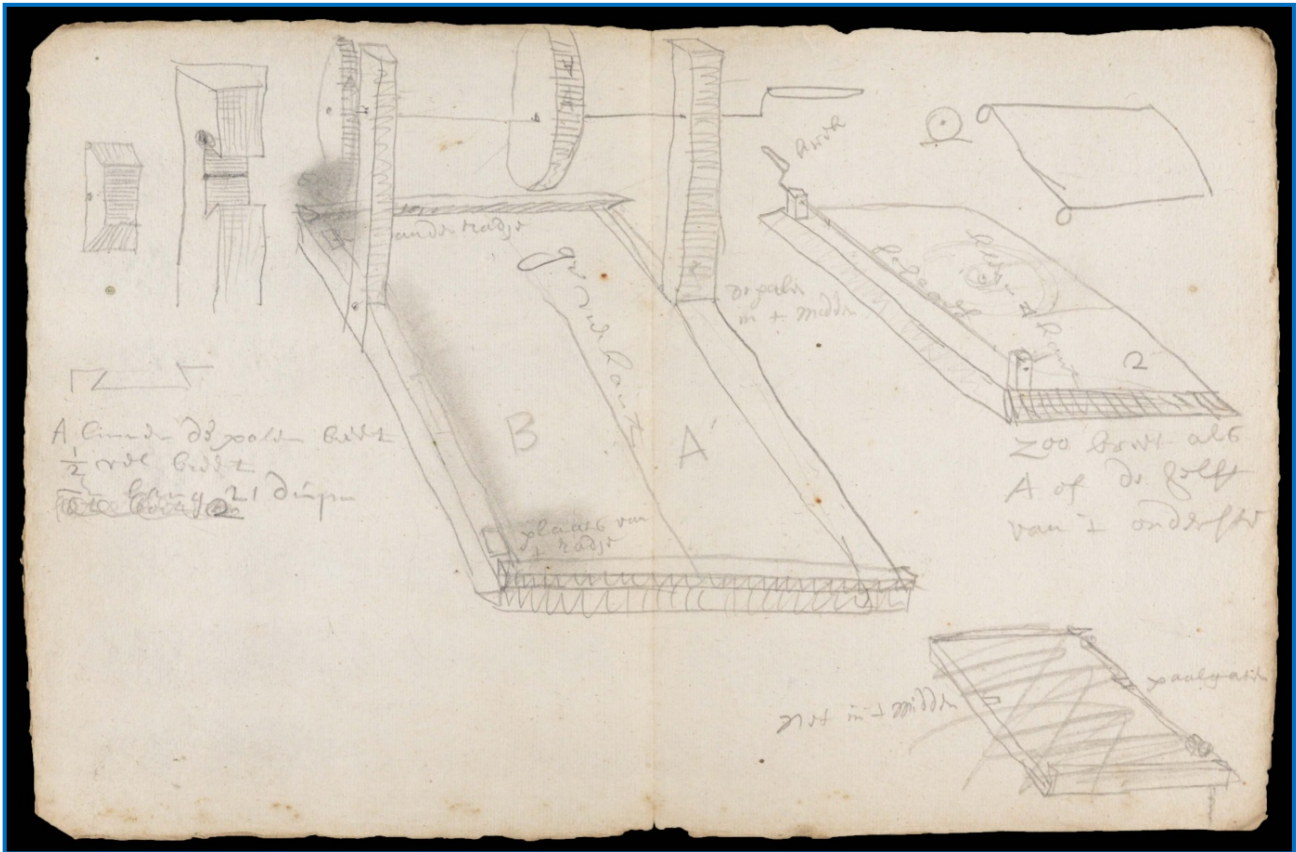
Scan 393-31

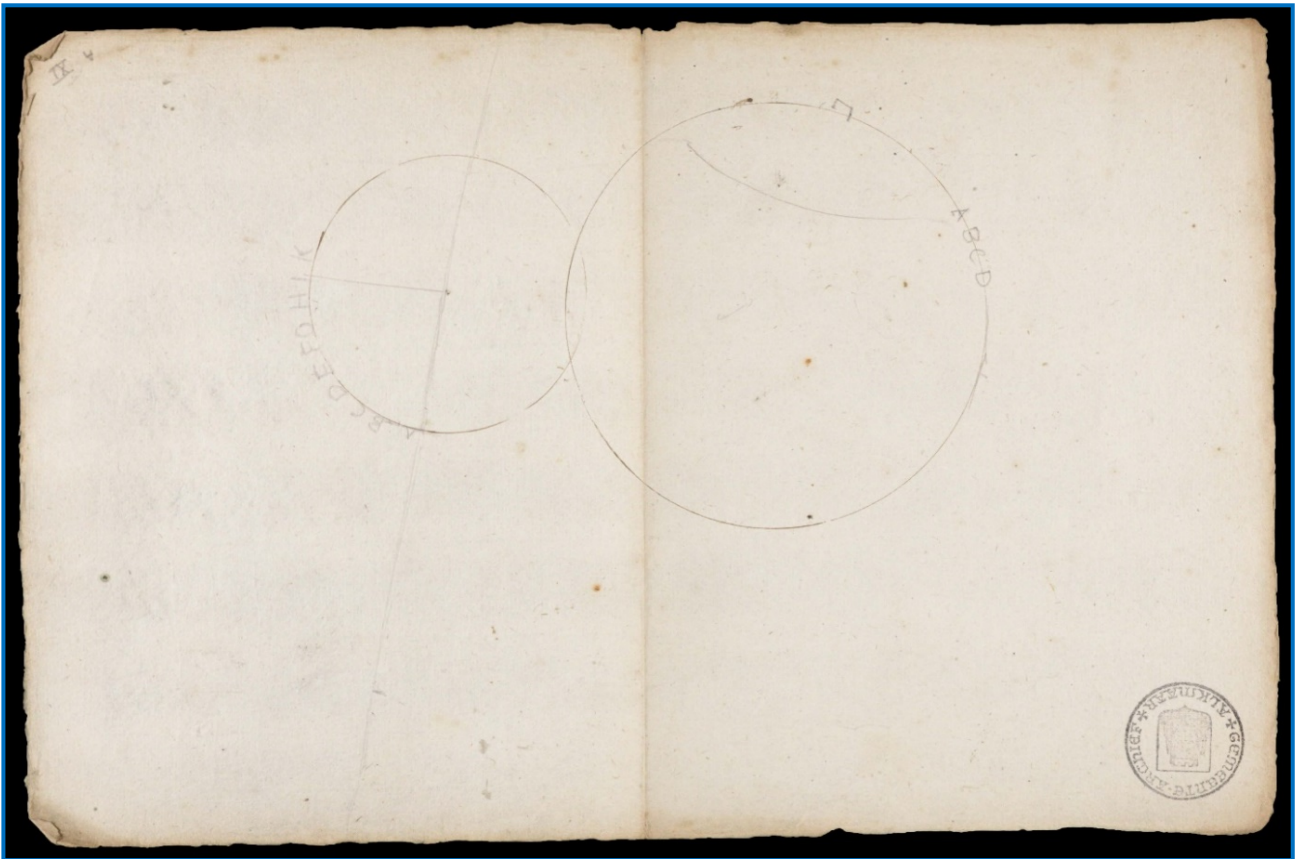
Teksten rechts onder: Feyter²³ seyde dat een der volmaakden der derden den eerste Feyter is doende met een zijnder besigheden

²³ Claes Feijter, chirurgijn te Alkmaar

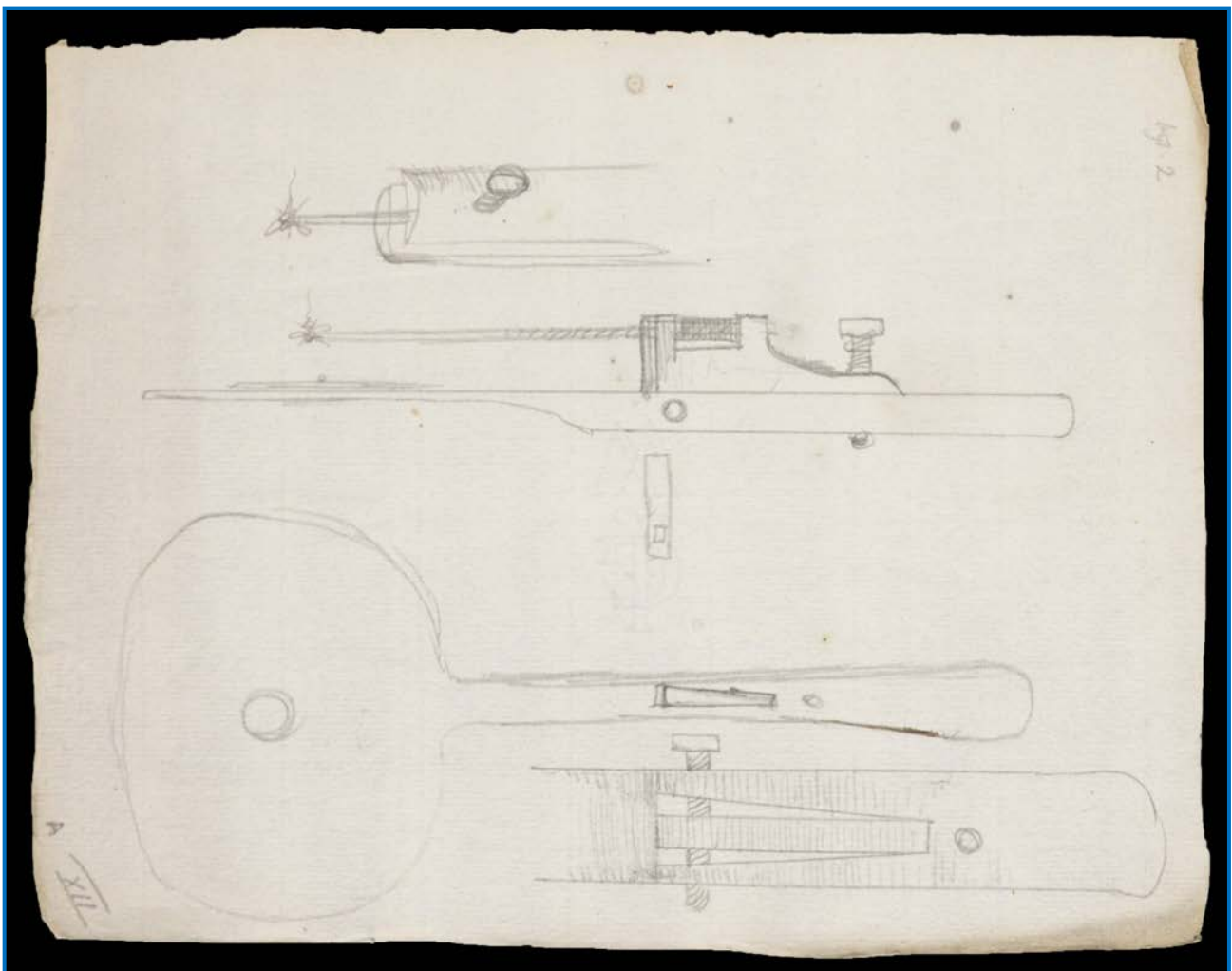

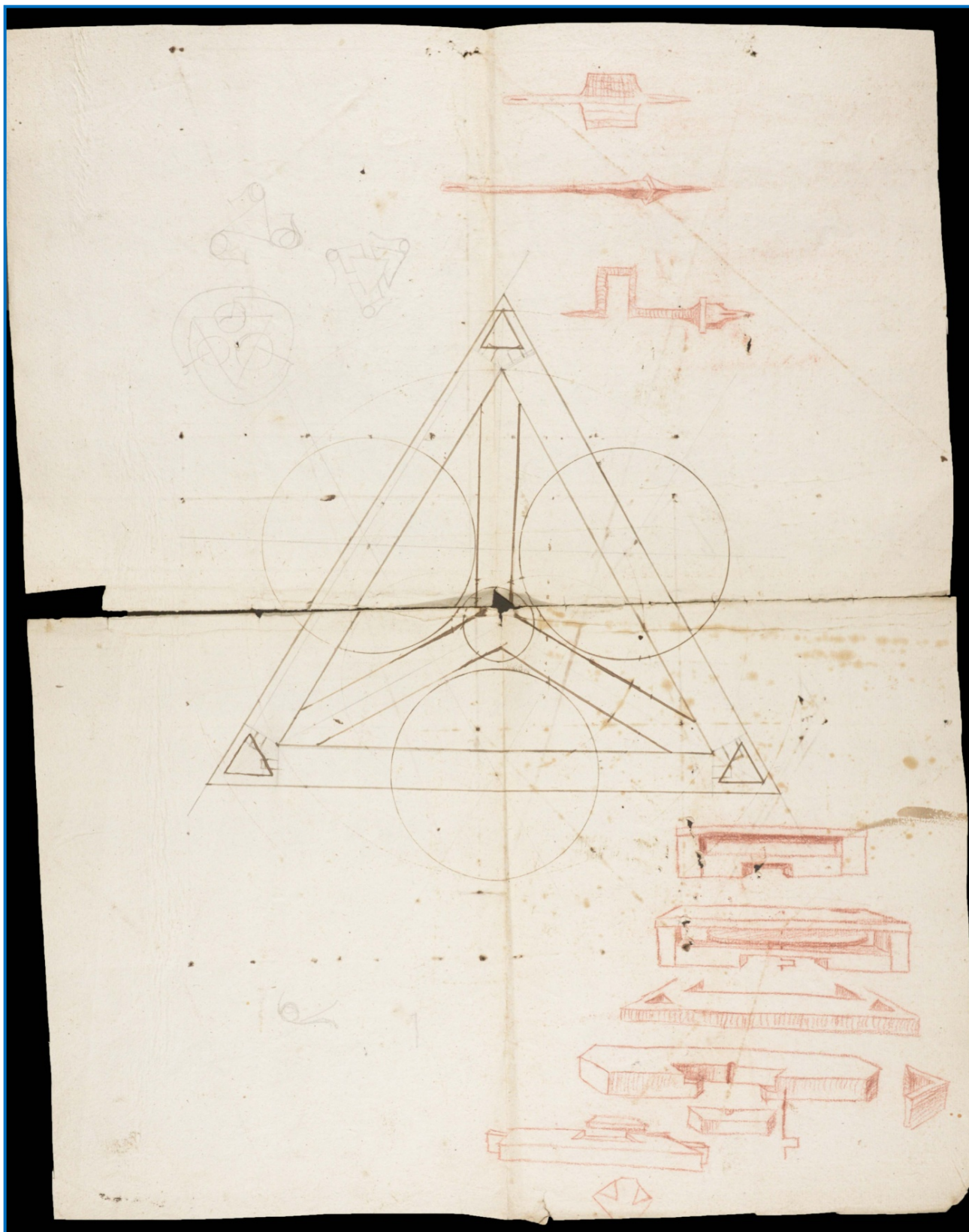

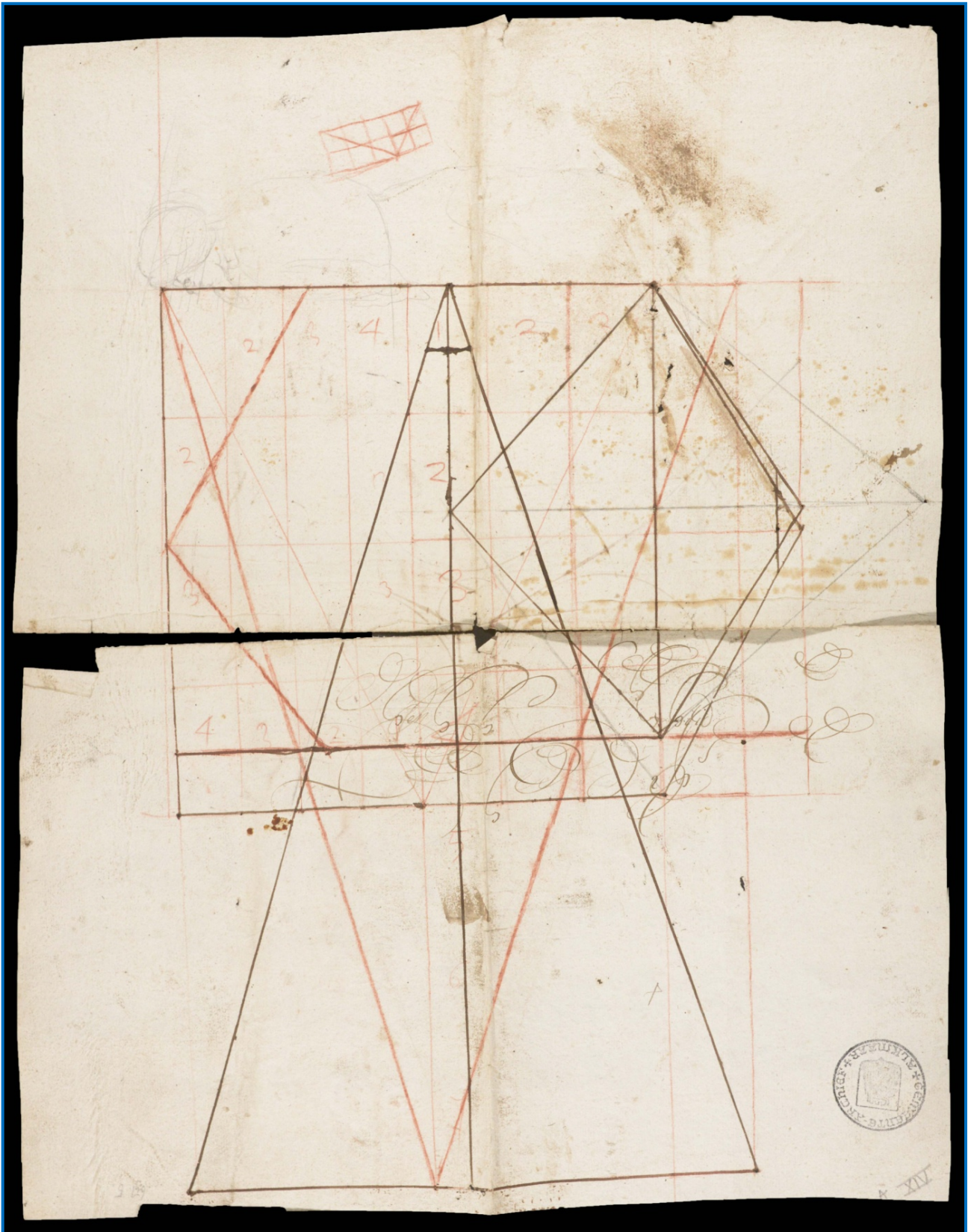
Scan 393-34

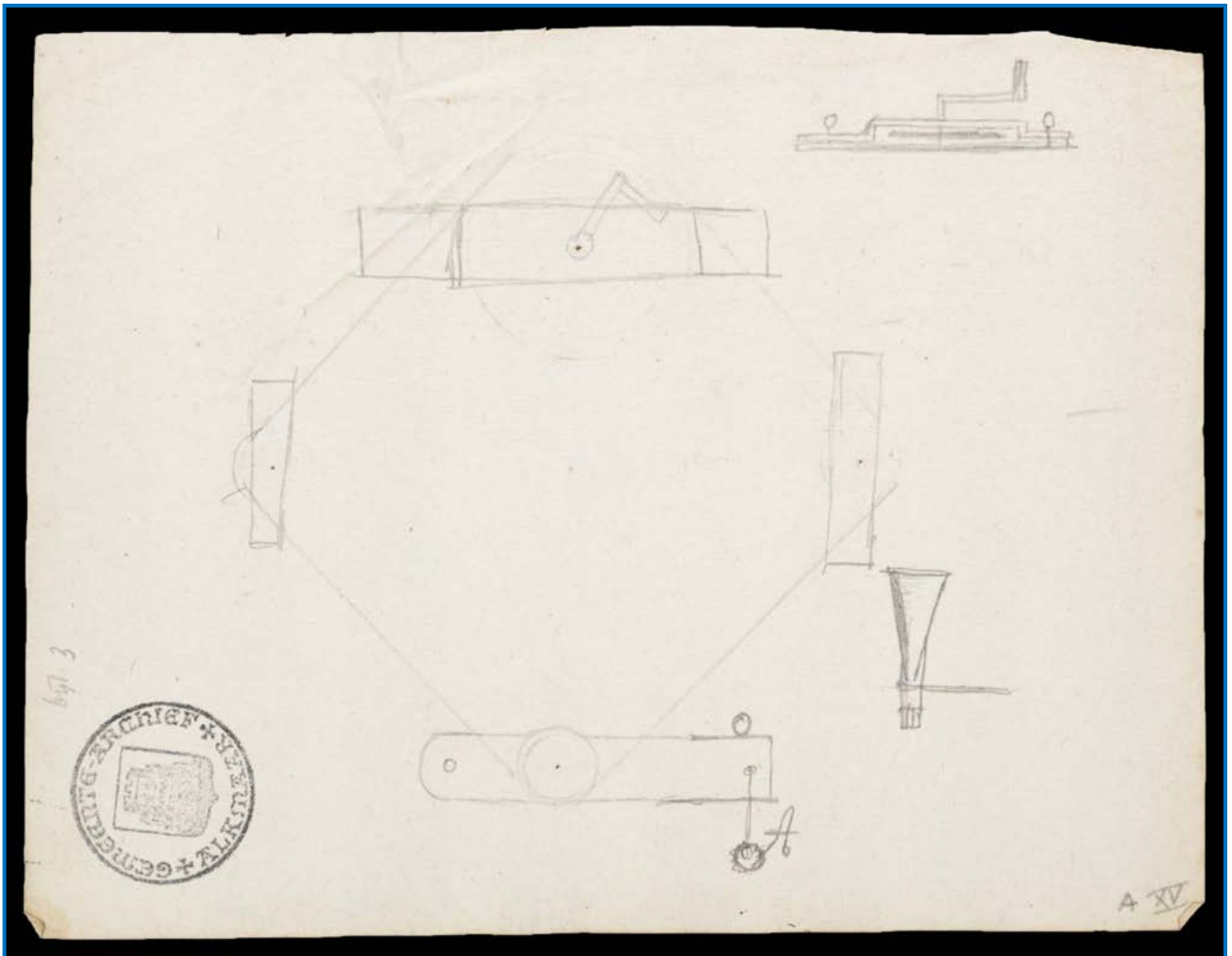

Scan 393-35

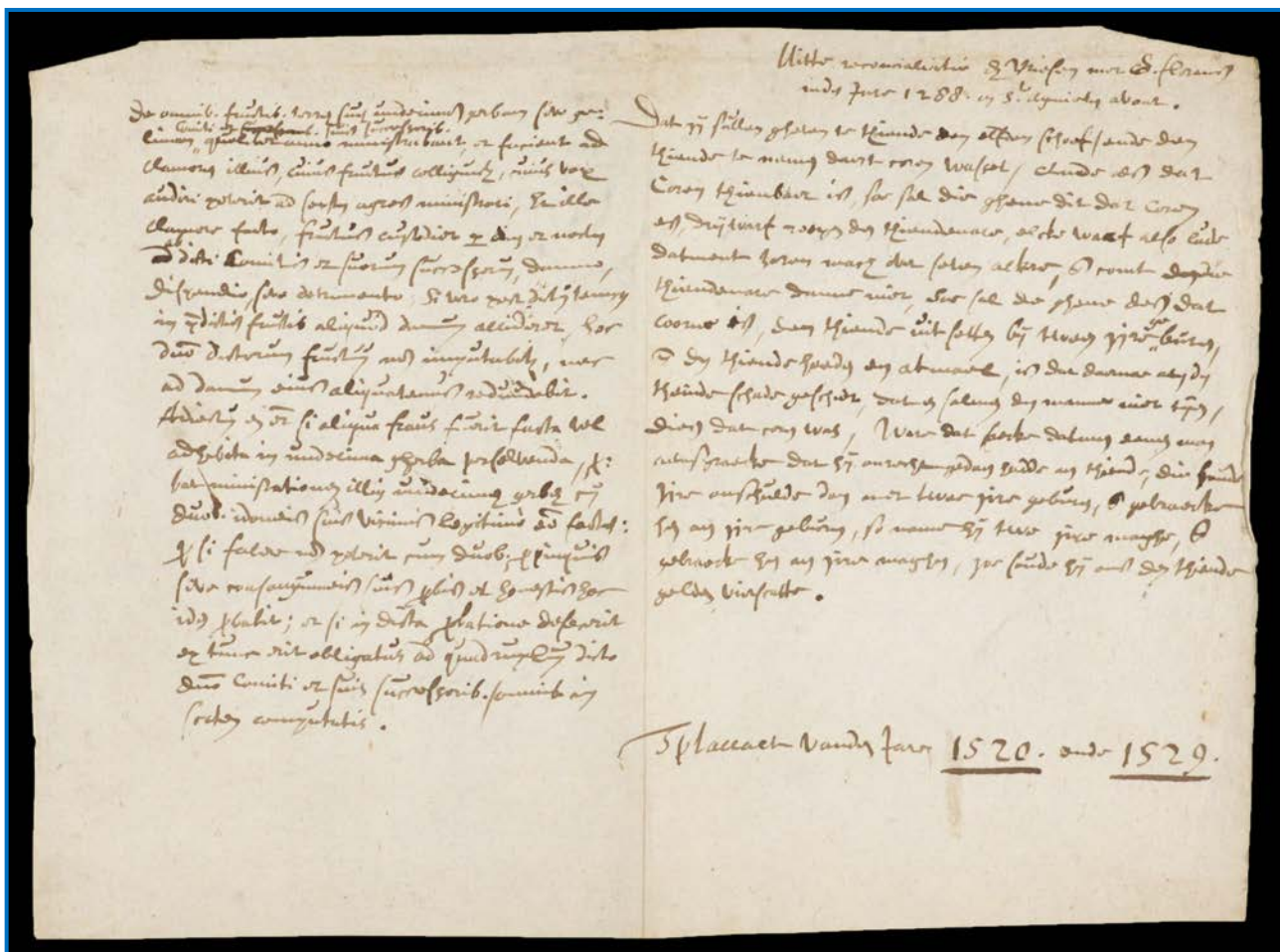

Latijnse tekst, hier niet overgenomen, met aan rechterkant vertaling in Nederlands

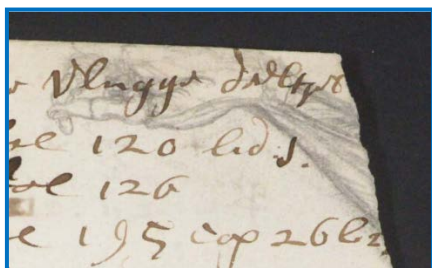

Uitte reconciliatie der Vriesen met Grave Florens in den jare 1288 op Ste Agnietenavont

Dat zij sullen gheven te thiende den elfden schoof, ende den thiende te nemen daer 't coren wasset, ende es dat coren thienbaer is, soe sal dieghene dit dat coren es drijwarf roepen den thiendenare, elcke warf also lude dat men 't horen mach over seven ackre, ende comt den die thiendenare danne niet, soe sal deghene des dat coorne is den thiende uitsetten bij twee zijne geburen ende den thiende heden een atmael, is dat daernae aen den thiende schade geschiet, dat en sal men den manne niet lijen dien dat coren was, ware dat saecke dat men eenen man aenspraeke dat hij onrecht gedaen hadde aen thiende, die soude zijne onschulde dan met twee zijne geburen, ende gebraecke hen aen zijne geburen, so name hij twe zijne maghen, ende gebraecke hen aen zijne maghen, zou soude hij ons den thiende gelden vierscratte.

's Placcaet van den jare 1520 ende 1529

Simon Eikelenberg: Aantekeningen Schilderkunst (Deel V)

Scan 394-02 rechtsboven:
Schets van een hand

Collectie Aanwinsten 1412-1984, inventarisnummer 394
Aantekeningen betreffende schilderen
Transcriptiewerkgroep Regionaal Archief Alkmaar 2018

Scan 394-02

Fol. 115, van de vlugge deeltjes
Zuur en zout enz.

fol. 120, lid 1
fol. 126

Lootsmans Zeespiegel²⁴

dat groot boek
schrift van de declinatie
foli
en de sterren breedelijk
Van de graatboog
Van 't kompas
en van de opd***ningen
van vel[e] zeekusten
zeer nat

fol. 195, cap. 26, li**
fol. 223
230 en volgende
352
374
412
426

Metius van de globen²⁵

Fol. 26 van de eclips

Fol. 42 om de plaats der zon te
vinden

Fol. 52 om graden enz. tot
minuten te brengen

82, 83 de aspecten en revolutien

99 van de graadboog

104 van de refraktien der sterren

110 van de agste sphaerae

Zyn geographise onderwysing agter 't voors.

Fol. 32 tafer²⁶ des zons

refraktien

33 declinatie der zon enz.

72 om graden in mylen en mylen
in graden te veranderen

²⁴ Jacob Theunisz., *Nieuwe en grote Lootsmans Zeespiegel, inhoudende de Zee-Kusten van de Noordsche, Oostersche en Westersche schipvaert*, Amsterdam, 1654

²⁵ Adriaan Adriaansz. Metius (1571-1635), *Institutiones Astronomicae & Geographicae, Fundamentale ende grondelijcke onderwysinge van de Sterrekonst, ende beschryvinghe der Aerden, door het ghebruyck van de Hemelsche ende Aerdsche Globen* [enz.], 1614

²⁶ Waarschijnlijk verschrijving voor *tafel* (tabel)

Dingen aan te teykenen by gelegentheyt
uyt de verhevelingen van Descarters²⁷

Van de quik
fol. 211, 212, 213, 214, 215, 216,
236, 237

Van de verven fol. 283

Uyt de Niuligtende praktyk der
medecijnen en de hedendaagse
chimia²⁸

Fol. 45, cap. xi
71, cap. vi
130, cap. xxxiv
436, de Mercurio
432, dito
99, cap. xxv en doorgaans
't geheele boek zoover ik nog niet was

Uyt de Kartesiaanse Ackademie²⁹

Van 't zuur en zout	fol. 8, l[id]
Zwavel en veruw	fol. 9, l[id] 1
Zwavel, zout, verf, enz.	fol. 17, l[id] 1
	fol. 20 al de leden
en ook	fol. 21
	fol. 25 en 26 tout
Van 't bloed, enz.	fol. 32
Heb tot aan 't 6 lid gelezen	

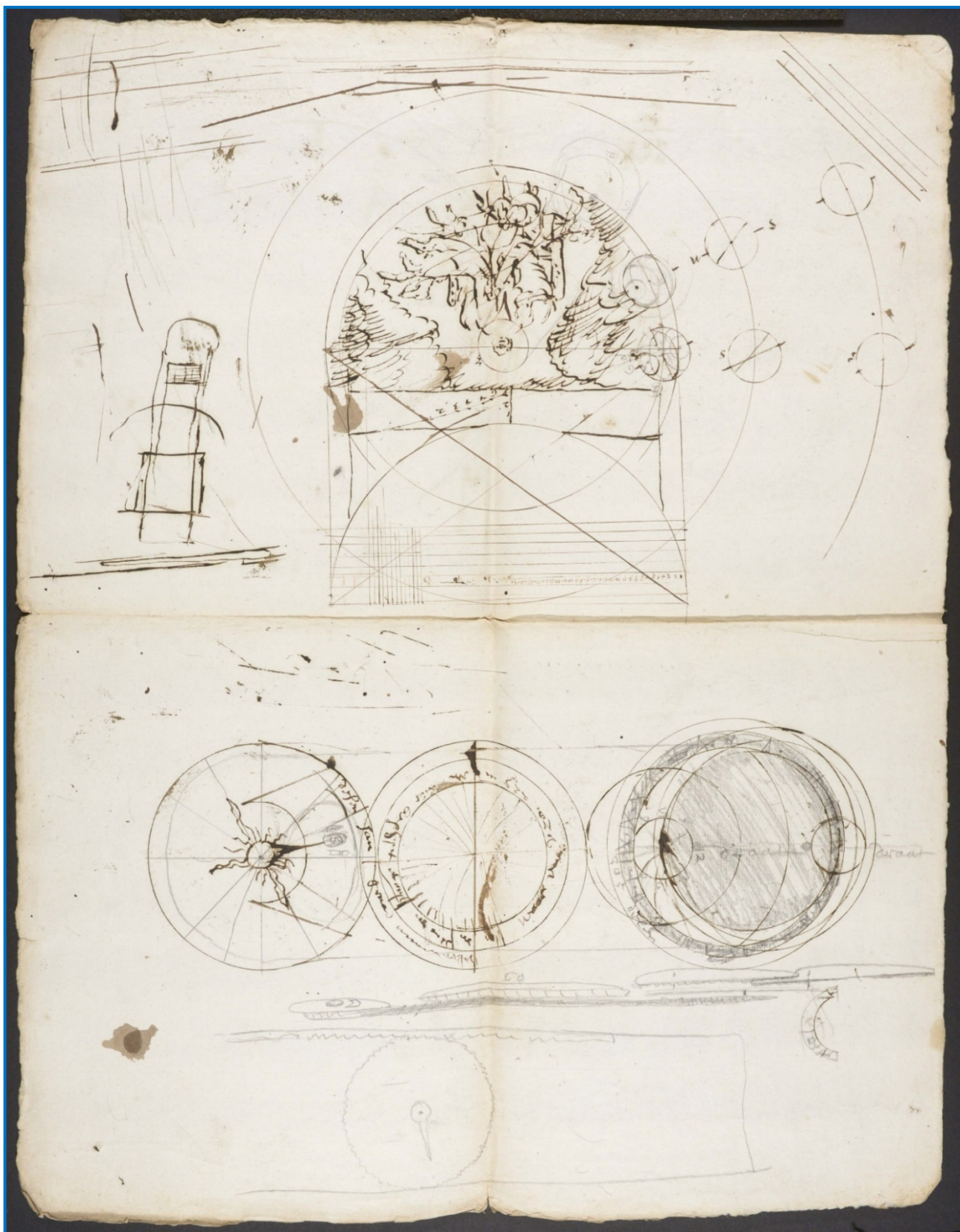
Voorts³⁰

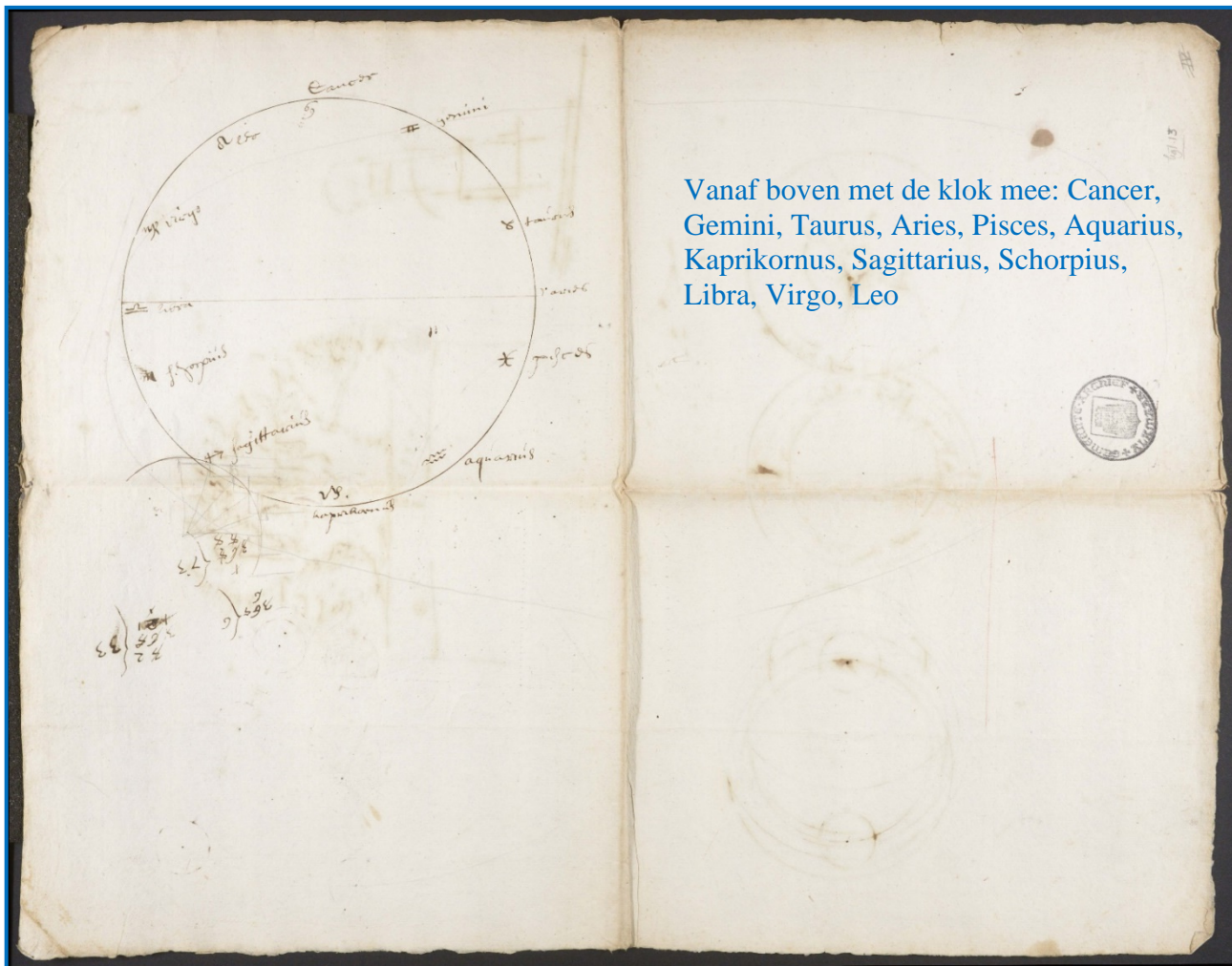
²⁷ René Descartes (1596-1650), *Proeven der wys-begeerte: of redenering van de middel om de reden wel te beleiden, en de waarheit in de wetenschappen te zoeken; de verregezichkunde, verhevelingen en meetkunst / Renatus des Cartes ; door J.H. Glasemaker vertaalt*, Amsterdam, 1659

²⁸ Steven Blankaart (1650-1704), *Nieuw lichtende praktyk der medicynen, gefondeert op de gronden van de deftigste atheuren deses tijds: nevens de hedendaagse chymia, als ook de Nederlantsche apothekers winkel; rijkelyk met inlantsche genees middelen voorsien*, Amsterdam, 1678

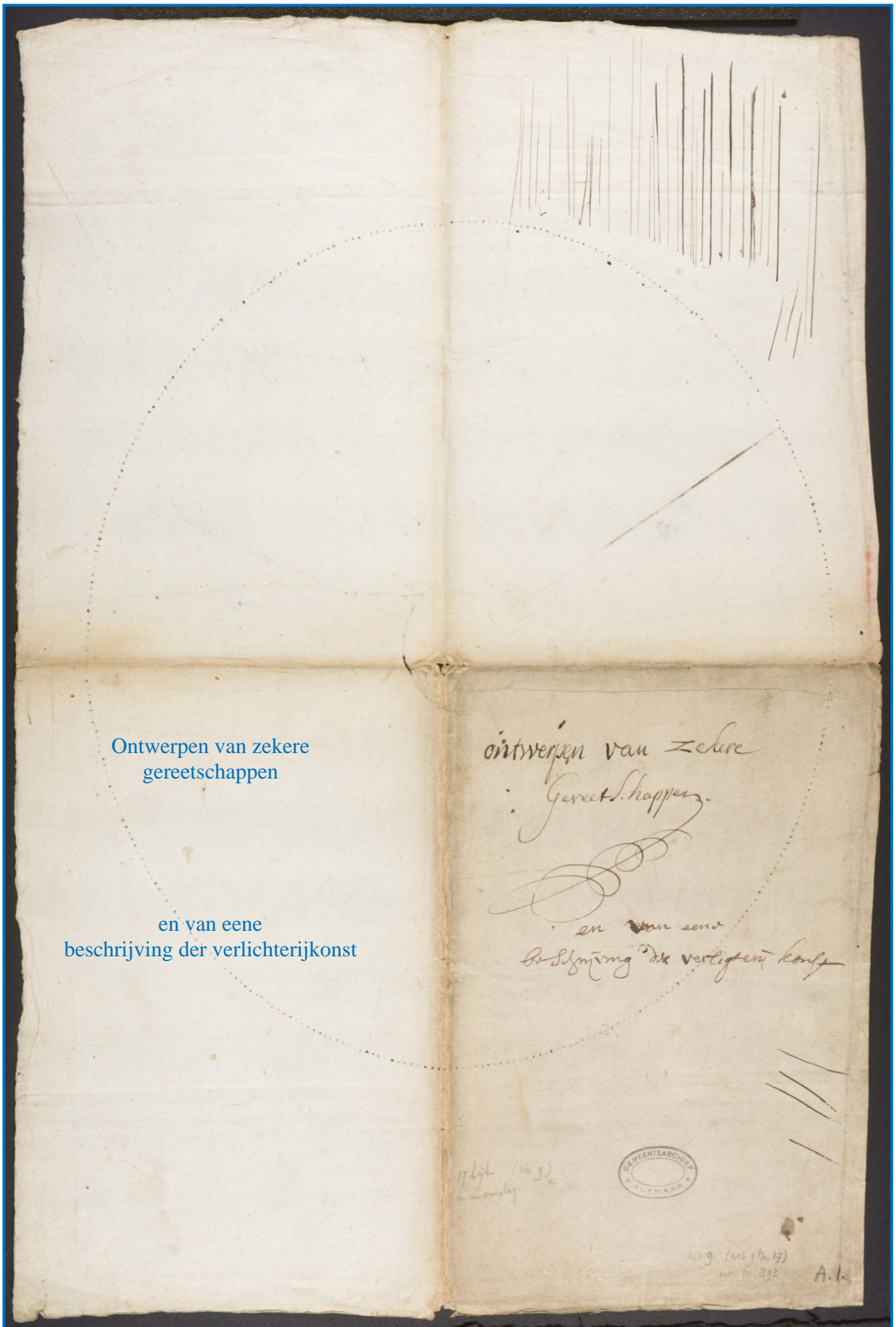
²⁹ Steven Blankaart, *De Kartesiaanse academie ofte institutie der medicyne*, 1683

³⁰ Custode zonder aansluiting

Vanaf boven met de klok mee: Cancer, Gemini, Taurus, Aries, Pisces, Aquarius, Kaprikornus, Sagittarius, Schorpius, Libra, Virgo, Leo

Ontwerpen van zekere
gereetschappen

en van eene
beschrijving der verlichterijkonst

ontwerpen van zekere
Gereetschappen.

[Signature]

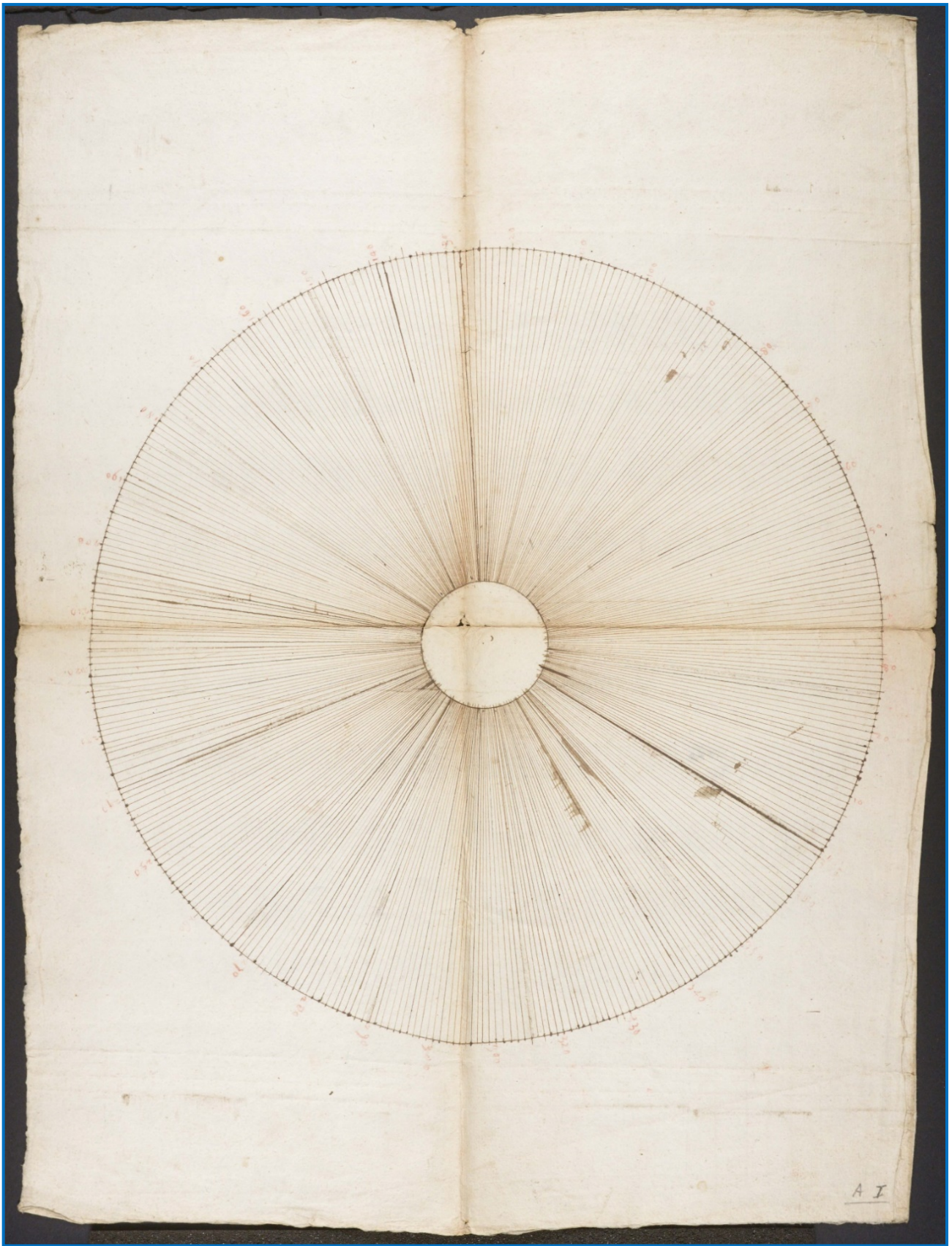
en van eene
beschrijving der verlichterijkonst

1749 (1749)
in eenen map

1749 (1749)
nr. 332

A.1.

Scan 394-08

- Gummi Gutta*³¹
non est proprie Gummi, sed gutta
- A. *inspissata, quae provenit ex herba, qua species est Convolvuli, p. 8.*
- A. *proprie deberet vocari Gutta Cambo*³²,
p. 8.
- B. *illa predicina est medicamentum acerrimum, p. 8.*
- C. *frequentiore usu deducit in tabem pulmonis, p. 8.*
- D. *Lindanus*³³ *daret a gr'. v vel vi ad, p. 8.*
- non citat nomitum nisi eis qui o**
- B. *sunt plurimis cruditatis sed non alvum, p. 8.*
- B. *haec gutta aquas purgare dicimus*
- D. *sola gr'. vi abunde purgare dicimus*

Gummi Gutta
is eigenlijk geen gom maar een kleverige druppel die afkomstig is van een kruid dat tot het geslacht *Convolvulis* [winden] behoort, p. 8.

Het moet eigenlijk *Gutta cambo* [cambogia] genoemd worden, p. 8.

Dit geneesmiddel is een zeer wrang medicijn, p. 8.

Bij veelvuldig gebruik leidt het tot tering, p. 8.

Lindanus zou 5 of 6 grein toedienen, p. 8

Het is niet braakverwekkend tenzij voor wie last heeft van allerlei vormen van indigestie, maar het heeft geen werking op de buik, p. 8.

Volgens ons kan deze druppel urine zuiveren

Volgens ons zuiveren 6 grein ruim voldoende

Scan 394-09

26 april 1725
nagtkandelaar f 0 – 15 – 0

Scan 394-10

Si le livre de principaen du pintur non es passé quan je vien à Marry, faut je escrire un lievre à defension de la pienture avec le nom *Vryheijt der pictura* en voor eerst in 'tzelve bewysen dat se nog door dese nog gene wet nog door de reden quaat gekuert wert en niet tegen de zedicheit d'un chrestien stryt, in twe deel, dat zeer nut is met doorlugte voorbeelden tot stigting vertoont en ten lesten 't gebruyk en misbruyk daarvan.

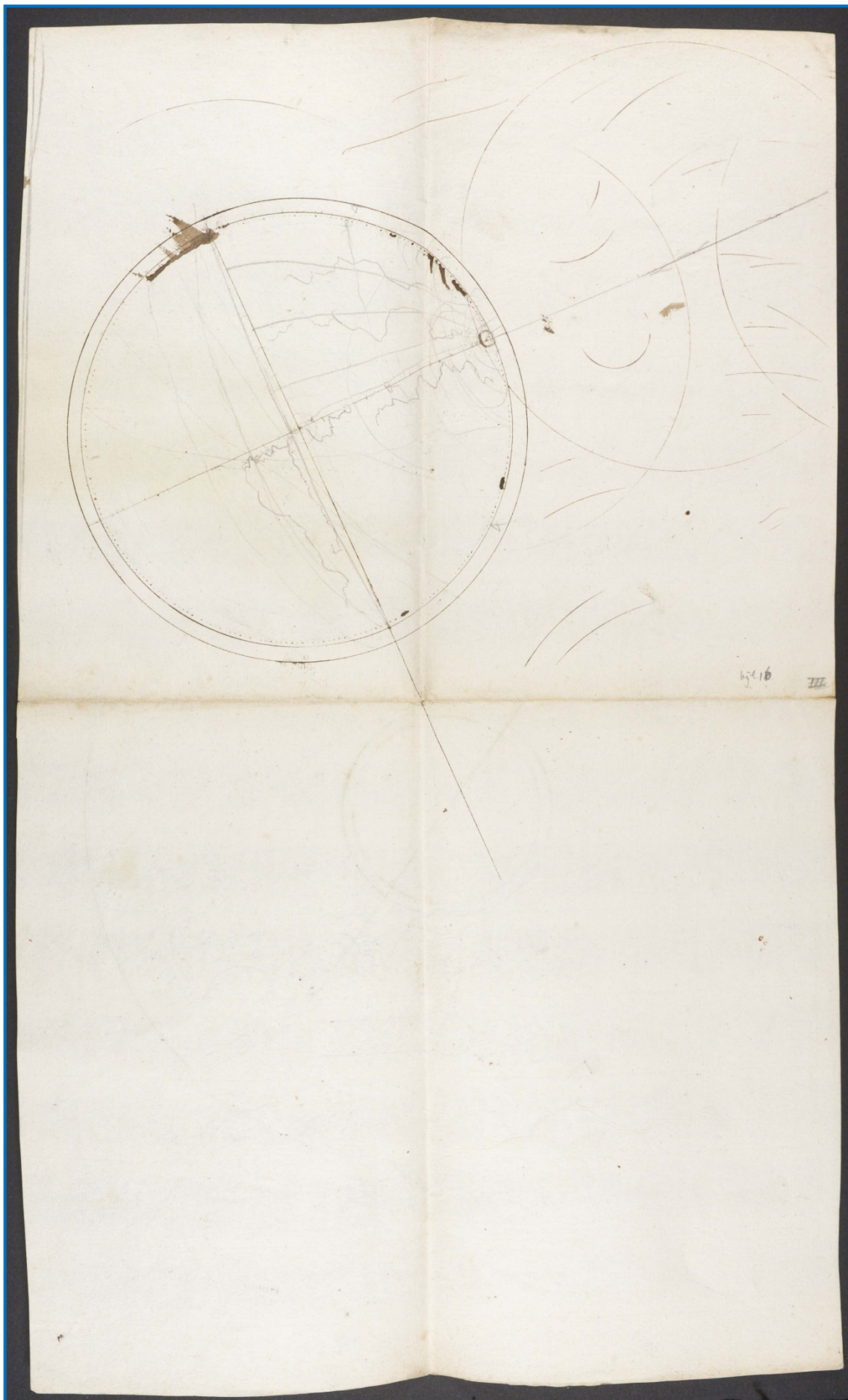
“Indien het boek over de principes van de schilderkunst nog niet [passé] is als ik bij Marry kom, zal ik een boek ter verdediging van de schilderkunst moeten schrijven met als titel: Vrijheijt der pictura ...”

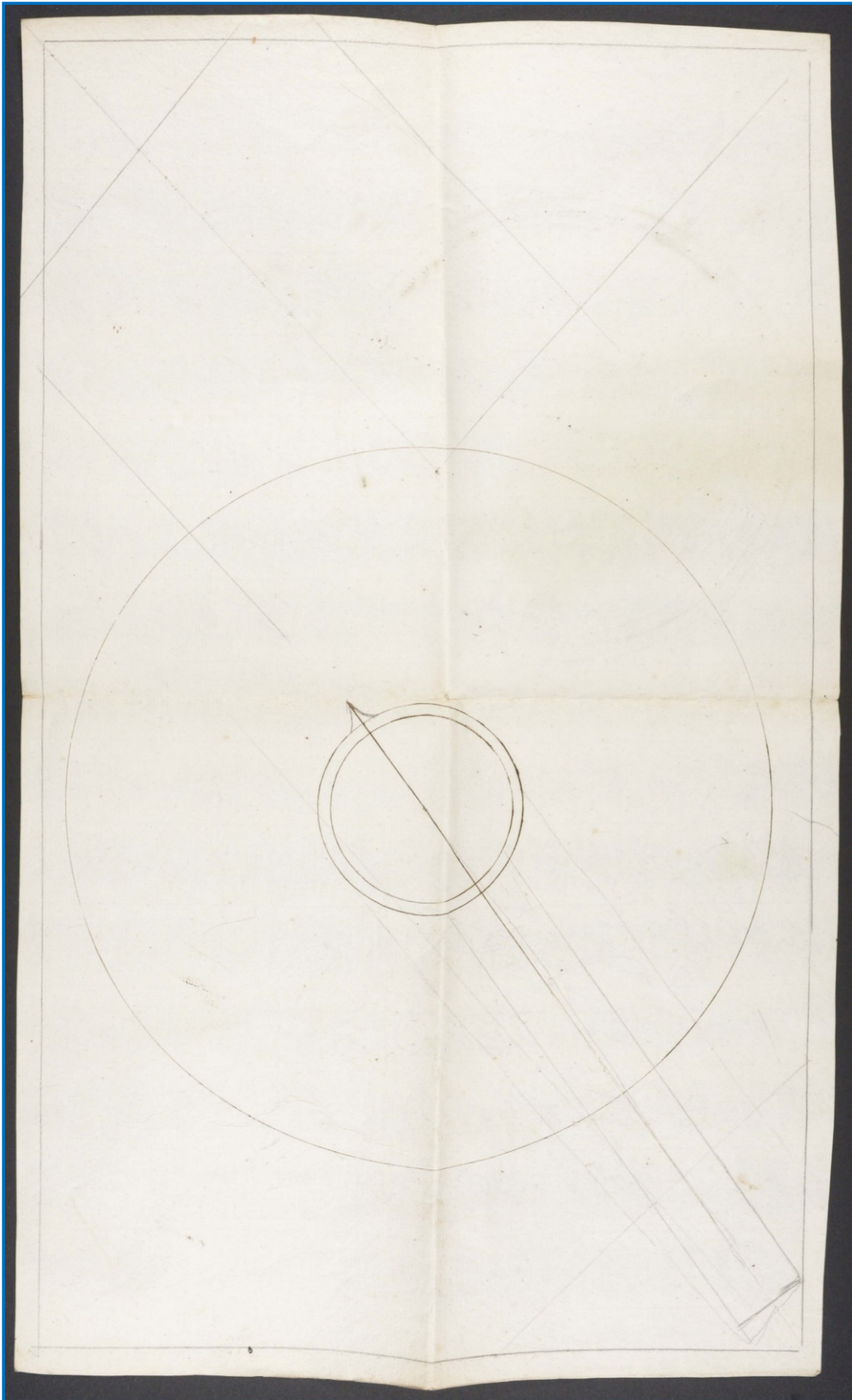
De betekenis van het woord 'passé' hier is onduidelijk.

³¹ *Gummi gutta* = gutte-gom, “een harde, gladde, goud-geele harsagtige gom; ... ook van veel gebruik in de schilderkunst ...” uit: Noel Chomel, *Algemeen huishoudelijk-, natuur-, zedekundig-, en konst- woordenboek, E-H*, 1778

³² *cambo* = cambogia, Lat. voor Cambodia

³³ Jan Antonides van der Linden (ook Lindanus, 1609-1664), arts, hoogleraar; auteur van vele medische werken

	Goeree	Soutman ³⁴
Wapenschilden	16	
Kaertscheyding	15, 25, 34	51
Shakering		27, 33
Laxeren		SVB ³⁵ 18
	Goeree	Goeree
Meny	lyde geen gom	Met brasili purper ligt getempert leyt men avont- en murgenlugten aen
Masticot		
Brezili		
Fermiljoen		
		Nota: Wat verwen
Omber wort schoonder door lak		lijm of gout moeten hebben sie Battus ³⁶
Purper maekt men van indi en lak smalt en lak as en lak		Gout kluer gestoten saffraen Beste auripigment gal van snoek Mengt dit, doetet in een glas en zettet enige dagen in paardemes[t]
[In marge: Om hoorn te verwen]		
Gout leyt men ook op operment of rubrijck		
Roo azijn is niet goet tot de verwen		
Gommen Battus 12, 14		Arabise goms duegt is dat se klaer is en ligt breekt in 't stoten
Lakseren SVB en verscheyde dingen te klueren		
Een leu ³⁷ - ligte of bruyne oker en wit en een weynig saffraen en omber, di[e]psel bruijn oker, een weijnig saffraen en wat omber, in t sterkste wat roet		
Druijve root - bruijn root lak en wit		
Het vaalroot der pauwen als dito dog wat een weynig geel daerin, de pauwenhals op 't hoogste de veerken met groen omgetroken, gediept met sterke as, 't diepste smalt		
Weerschijn - witagtig purper, diep[s]el omber en lak, hoogsel wit		
Geele tulp - besigeel, diepsel Spaens groen en orleaen, 't sterkste orleaen, getoetst met lak en orleaen somtyts		
Paarse lelien - Calvario ³⁸ lak en een pue ³⁹ root, diepsel sterker lak en roet, het diepst roet lak swart		

³⁴ Jan Dirksz. Zoutman (ook Soutman; 1613/1618-1679), Alkmaars cartograaf, landmeter en tekenaar

³⁵ SVB = Samuel van Baseroij (1665-1692), goede vriend van Eikelenberg

³⁶ Carel Batens, alias Carolus Battus (circa 1540-1617), arts te Antwerpen en Dordrecht

³⁷ leu = leeuw

³⁸ Calvario lak = niet gevonden

³⁹ pue = frans *peu*, een beetje

	Goere[e]	Zoutm[an]	SVB	M. Gerarts ⁴⁰
Leuw	-	41		
Wolf	27		Goeree	S[ou]tman SVB
Ezel	28		Water	41 33 30
Olifant	28		Vissen	42 41 -
Ratten en muysen	28			
Katten	28		Apellen	43
Me??apen	29		Peeren	} 44 <i>[onleesbare tekst]</i>
Eenhoorn	30		Kersen	
Hart	30	41	Moerbezi	45 Zeijlen 16
Hasen en knynen	31	41	Aertbesien	} 46 Komparteeringsen 15
			Druyven	
Krokodil	32		Persiken	
Serpent	32		Abrikozen	} 47
Slang	33		Pruymen	
Egdis	33		Okernoten	
Schiltpad	34		Orangien	} 48
Aartpaden	34		Lamoenen	
Arent	35	41	Radys	} 49
Griffoen	36		Kool	
Valk	36		Pezen	
Kalkoen	36		Penen	} 50
Swaan	37		Komkommers	
Gans	37		Kauwoerden	
Fenix			Rapen	} 51
Purpervogel			Enz.	
Gier				Goere[e] 1 deel ⁴¹
Raven			Rozen	52, 53 Gout } 14, 16
Duijfen	38		Acoleyen	} 54 Zilver } 57
Eenden	38		Goutbloemen	
Hoenders	39		Korenbloem	} 1 deel, 8; SVB 25
Struys	39		Grenofle	
Fazant	39			Koper } 12
Uyl	40			<u>Stene vaten</u>
Oyevaer	40			Glas, Marcus 12
Etc.	40		Goeree 1 deel	
			Kledingen	7, 9, 13, 14, 15, 16, 19, 20, 21, 22, 23, 25, 28, 29, 17, 29, 19, 21
			Zou[t]man	dito 17, 18, 24, 31, 34, 21, 25, 22, 34, 36], 43, 42, 23, idem 24, idem 25, 36, 33, 12, 13
			M[eester]	Gerards dito XXX, cap. 31
			Bat[t]us	d. 4, 6, X, Z
			SV[B?]	paert weerschijn 25, 26, 34, 35

⁴⁰ Marcus Geeraerts de jonge (1561-1635), kunstschilder

⁴¹ Eerste deel van Goerees boek ("Teyken-konst")

Scan 394-16

	Goeree	Zoutman	C. Battus	
2 lootwit	6	19	--	
1 schilpwit	6	20	--	
schiltzilver	7, 18	22	--	
4 seruyswit	is wat geelder als lootwit	19	--	
3 Spaens wit	--	19	--	
4 indigo	7, 8	11	--	
5 blaulak	8	--	--	
2 as	9, 10	--	--	M. Gerards
3 smalt	9, 10	6, 10	--	cap. 11
lazuur	11	11	--	cap. 31
6 lakmoes	11	--	cap. 11	
7 blau tornesol	--	--	--	30
9 geel lak	12	--	--	
6 ligte idem	12	--	--	
8 bruyne schytgeel	12	--	--	
4 masticot	9, 13	7, 18	4	
5 oprement	13	7, 18	--	
3 saffraen	14	7	28	
1 bezigeel	15	--	--	
7 oker	15	18	29	
2 guttegom	16	--	--	
10 rusgeel	13	--	25	
11 kruysbessen	--	7	7, 27	
12 ap[p]elgeel	--	--	8	
13 zoutgeel	--	8	--	
orange		44		

Scan 394-17 (links)

	Goere[e]	Zoutman	Battus	M. Gerards
1	Spaens groen	18	12, 13	f
2	sapgroen	20	13	--
4	berg[g]roen	20	11, 12, 30	e, f
8	zevergroen	21	--	--
9	groen aerde	21	--	--
7	Engels groen	2	--	--
6	azuurgroen	--	13	e (of v)
3	lisgroen	--	40	g (of 9)
5	Switsergroen			32
1	fermielioen	2	5, 13	a
2	meny	9, 22	14, 23	4 (of t)
5	rood aerde	22	--	--
3	roode oker	23	--	--
6	roetlak	23	--	--
4	rubryk	--	donker root	4, d
9	bleecsteen	--	--	16
8	drakenbloet	--	--	21
7	roo opremet	--	--	--
	brande oker			cap
	engels root of br			16
1	lak	23	16	4, 20
2	brezilie	24	37	18, 23, 1
3	rooze	--	15, 30	v, 2, 3, 4
5	tornezol	--	17	19
4	Parijs root	--	--	17
	Orangie		14	
1	bruyn oker	26	--	--
2	roet	27	21	w
4	Kuelse aerde	27	is dienstig om de diepsels der klederen te doen gloyen	
3	omber	27	--	--
5	menie	--	--	x
1	lampswert	28	20	--
2	beenswart	28	--	32
3	wijnrankswert	28	koolswart en blauswart en wynrankswart is	
	koolswart	--	--	hetzelve
4	oostindische inkt	29	--	
6	persakswert	--	20	y
5	brootswert	--	20	

Scan 394-17 (rechts)

	Goeree	Soutman	Battus	M. Gerards
1 schilpgout	16, 17	31	--	--
2 blatgout	17	35	--	--
3 schilpzilver	7, 18	22	--	--
5 oranje	22	44	--	--
8 vierverf	--	--	24	--
11 violet water	--	--	22	--
7 purper	22, 25	18, 24, 31, 34	5	--
10 rozijnverf	--	--	6	cap.
4 gouverf	--	25, 31, 36	--	33
9 paars	--	31	--	--
6 goutgeel	--	42	--	--
2 gomwater	30	3, 28, 29	--	--
1 lijmwater	28, 34	29	26	--
6 loog	--	--	--	--
5 ossengal	31	--	--	--
7 vernis	--	--	--	35
3 klarij	--	36	10, 13	--
4 azijn	--	29	--	--
6 laudanum	--	--	--	--
1 arabische gom	--	--	15	--
2 dragant	--	29	12	--
3 lijm	--	--	11	--
4 aluyn	--	29	--	--
5 wijnsteen	--	--	--	--
8 azijn	--	27	--	34
7 honing	20	--	--	--
1 wryfsteen	3, 4	SVB 1	lijnolij	
2 pencelen	4	cedularum liquore		
3 glas en verwenbakjen	5	galnoten		
bolus armenius		realgaur, serapuem, armonicum		
rose purperine om goude letters te maken				
mandragora amber om leerwerk te maken				
cachantium		ceruys	brake biblau	
senesion		roden bolus		
aloë patici citrina		hagebesien <i>alias</i> kruysbesien *o*sap		

Goere[e]				
gebruyking der verf	33	gummi lacca		
lijmen	34	prunum		
kunstnamen	40	cerasum		
houding	2	assa fetida		
omtrecken	3	galbanum		oppeponcacrum
...	2	laudanum		
...	3	hematitis		
...	3	sarcocolla		
aenmerking op 't wrijven der verf SVB 12				
	[Goeree]	Zoutman	Battus SVB	M. Gerards
logten	4, 10, 11, 13	$\frac{2}{3}$ 2 3 3	43	29
schijnsels	7, 14, 15	--		2
vlammen	14, 15	--		
voorgonden	9, 16, 26, 27	--		
muren kamer enz.	8, 8, 23	35	45	
beelden	8	--		
naakt	10	idem 26, 27 42, 43, 26, 34		
haren en baarden	1, 8, 27	42	27	
boomstammen, houwerk	15, 26, 16, 26 27, 27	26, 43	28	
huysen en schepen	27, 15	41	33	
stroo	16	41		
steden en rijnen	17, 10	--	32	
klippen, kolommen	18, 23, 26	42		
marmere en hartsteen	18	--		
duynen		--	45	
lantschappen	20	43	31	
kruyden en struyken		--		
gras en bomen		33, 19		
paarden	24,23	42		
schapen	25	--	--	
koyen	--	41	44	
verkens	26	--	--	
beer	27	--	--	
luypert	27	--		

Gereetschap

- 1 wrijfsteen ende
 een print⁴²
- 2 penceelen
- 3 verflaatjes ende by
 print
- 4 glase pallet of schulpen
- 5 ~~register der verwen~~
- 6 optelling der verwen
- 7 aenmerking op 't wrijven der verwen
 - 1 wit
 - 2 geel
 - 3 root
 - 4 paers
 - 5 blau
 - 6 groen
 - 7 swart
 - 8 gout en bezondere verwen
- 16 Bewaring der verwen
- 17 Watren en gommen
- 18 Lymen

algemene aenmerkinge van de voeglijkheijt

houding zeden van volken en dingen

schaduwen schakering, een print

tijden

staten, enz.

kuns[t]namen

order met **oerluggen**

lugten

beelden en naakt, print

kledingen

bewegingen des verstants, print

wapens en vlaggen laxeren, print

lantschappen, enz., print

diren vrugten

vogels bloemen

vissen vaten van gout etc.

 kaartscheyding

⁴² Waarschijnlijk bedoelt Eikelenberg met 'print' dat er op die plek een illustratie moet komen

1 Dat de verlightkunde niet anders en is dan een wetenschap om alle gedruckte beeldenissen op papier of parkement hun eijgen en voeglijke veruw te geven.

2 ~~De woeste noortbeerin en wijze k***atentheit~~ ~~geven beide~~ De schilderkonst en bij gevolg de verlightkunde geeft onweersprekelijke getuigenis datter niets zoo nadeelig is voor de wetenschappen dan dat met hen laat in de gedaante die zij van hun eerste vinder hebben ontvangen.

De gedenkschriften der oude, zoo overvloedig in al heet-⁴³ aentekend ~~*n~~ ~~al~~ ~~het~~ geen tot de schilderkonst behoort, schijnen van de verlightkunde zoo veel gewag te maken als van iets dat noijt ~~g~~ ~~b~~ ~~o~~ ~~r~~ ~~e~~ ~~n~~ ~~z~~ ~~o~~ ~~w~~ ~~o~~ ~~r~~ ~~d~~ ~~e~~ ~~n~~ dagstont te zien en evenwel durf ik my wysmaken dat ze dez doorluchtige kunst in ouderdom weynig beswijkt, want ~~in~~ hoe jong waren nog de koninkrijken dezer onderwerelt doe de wysheijt, **m**anners, de magtige omtrent van eenijder derzelve nevens die van hun naburen in het ~~o~~ ~~p~~ ~~p~~ ~~e~~ ~~r~~ ~~t~~ ~~e~~n wit deden staen. En doe, meen ik, was het ook dat zij om het onderscheit der lantschappen bet kenbaaer en hun karten nutter en behaaglijker te maken voor de beschouwer, elke zijde der lantscheyding strepen met bijzondere verwen tegen den anderen deden uytsteken, in zonderheit doe de zeevaar en met-een de nootzakelijkheid dezer onderscheyding begon aen te wassen. Wanneer dit geweest is hangt nog in verschil en dewijl men daarvan geen zekerheijt maar wel hele bladen vol gissingen vint, durf ik dit papier te vrijmoediger met mijn gedagten bekladden en om er te doen zien het is niet onwaarschijnlijk dat de beschrijvers van de opgank der wetenschappen, ~~de verlightkunde~~ die juyst alle geen konstenaars of verstandige kenners der konsten zijn, het verlichtkunde, dat grondig aengemerkt niet anders dan een seker slag van schilderen is, onder den algemenen naem van schilderkonst hebben begrepen, en derhalve ...

⁴³ Verschrijving: moet zijn 'het'

Overzicht van de bijlagen bij delen IV en V

Scannr. ⁴⁴	Romeinse nummering ⁴⁵	Arabische nummering	Onderwerp / Categorie
393-23	VI [393]	7	Omslag weefgetouw (verso 393-24 links)
393-24	VI [393]	7	Omschrijving en tekening weefgetouw
393-25	VI [393]	7	Omslag weefgetouw achterkant (verso 393-24 rechts)
393-26	geen	geen	Tekeningen diverse werktuigen
393-27	IX	7?	Tekeningen diverse werktuigen
393-28	XIII	6	Tekeningen diverse werktuigen
393-29	XIII	6	Tekeningen diverse werktuigen
393-30	VII [393]	geen	Rastertekening vleermuisvleugel
393-31	X	7?	Tekeningen diverse werktuigen
393-32	X	7?	Tekeningen diverse werktuigen
393-33	XI	geen	Tekeningen diverse werktuigen
393-34	XI	geen	Tekeningen diverse werktuigen
393-35	XII	2	Tekeningen diverse werktuigen
393-36	XIV	geen	Perspectief tekeningen
393-37	XIV	geen	Perspectief tekeningen
393-38	XV	3	Tekeningen diverse werktuigen
393-39	geen	geen	'Placaet'
394-02	II	17 (was 15)	Diverse aantekeningen globes en planeten
394-03	II	17 (was 15)	Diverse aantekeningen
394-04	IV	13	Diverse tekeningen globes en planeten
394-05	IV	13	Dierenriem
394-06	I	9	Omslag 'Gereedschap / Verlichterij'
394-07	I	9	Cirkel met verdeling (verso 394-06)
394-08	XVII	15	Eigenschappen <i>Gummi gutta</i>
394-09	XVII	15	Notitie 'nagtkandelaar' (verso 394-08)
394-10	geen	14	Tekstfragment "Si le livre ..."
394-11	III	16	Tekening globe
394-12	III	16	Tekening globe
394-13	VII [394]	geen	Overzicht 'Wapenschilden ...'
394-14	VII [394]	geen	Overzicht 'Leuw ...'
394-15	VI [394]	12	Tekeningen bloemen (akelei)
394-16	VII [394]	11	Overzicht 'Lootwit ...'
394-17	VII [394]	11	Overzicht 'Spaens groen ...' / 'Schilpgout ...'
394-18	VII [394]	11	Overzicht 'Gebruiking der verf ...'
394-19	V	10	Lijst 'Gereetschap'
394-20	V	10	Tekst 'Verligterijkunde'

⁴⁴ De scannummers geven de fysieke volgorde van de pagina's aan. Inhoudelijk zou de volgorde volgens de Romeinse cijfers minder fragmentatie opleveren.

⁴⁵ Deel IV en Deel V hebben elk bijlagen met nummers VI en VII; er zijn geen bijlagen met nummers VIII en XVI.

De vijf delen van Simon Eikelenbergs Aantekeningen over de Schilderkunst
Foto: Regionaal Archief Alkmaar